БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1936 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ЯНВАРЬ 7 ВТОРНИК № 4 (3974)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА

РСФСР-ниң Дээди Соведин чыылдырар дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Эвилелдин Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарының дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарының дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыындан (1 арын).

Школачыларының кышкы дыштанылгазы чер-черде организастыг эрттип турар (1 арын).

Партия райкомнарының пленумнарының болгаш партия активтериниң хуралдарында (2 арын).

Мал ажылы чугула сорулгавыс (2 арын).

С. Очур. — Күш-ажылдың кижизи (2 арын).

Ф. Зыков. — Тараа культураларының дүжүдүн бедидер дээш (3 арын).

ФЕЛЬЕТОН: О. Аминов.—Шупту мээн чагыргамда (3 арын).

Ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ догуннызары дээш демиселдиң чаа чадазы (3 арын).

Азия болгаш Африка чурттарының эпсеткил каттыштырылгазының конференциязының декларациязы (4 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар

ССРЭ-ниң Дээди Совединге бо чылдың март 16-да болур соңгулдалар — совет улустуң амыдыралында политиктиг чугула улуг болуушкын. Бистиң чурттуң күүнне эрге-чагыргазының дээди органынга соңгулдаларынга белеткел ам Төрээн чуртувустуң чер бүрүзүнде эгелээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Конституциязын болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Дүрүмнү ёзугаар Эвилелдиң Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарын болгаш Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарын бадылап тургускан. ССРЭ-ниң Конституциязын ёзугаар ССРЭ-ниң хамаатылары Эвилелдиң Совединге 300 муң чондан-на бир депутатты соңгуур, а Националдар Совединге эвилелдешкен республика бүрүзүнден 25 депутаттарны, автономнуг республика бүрүзүнден 11 депутаттарны, автономнуг область бүрүзүнден 5 депутаттарны, национал округ бүрүзүнден бир депутаттарны соңгуур.

Конституцияда доктаатынган ол нормаларны ёзугаар Эвилелдиң Совединге соңгулдалар талазы-биле бир соңгулда округу болгаш Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле 5 соңгулда округтары Тыва автономнуг области тургустунган. Оон аңгыла Тыва автономнуг область РСФСР-ден Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Иркутскиниң соңгулда округунда кирип турар.

Соңгулдаларга белеткел социалистиг экономиканың болгаш культураның бүгү адырларында күчүлүг чаа кедүрлүүшкүнүң үезинде, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген ажылчы чоннарның политиктиг идепкейинин, чагаадыкчы инициативазының, күш-ажылчы кедүрлүүшкүнүнүң үезинде болуп турар.

Советтер чуртунуң амыдыралында амгы үеде чугула түүлдериң бирээзи болза, совет демократияның — чонга, бүгү ажылчы чоннарга демократияның бүгү хемчеглер-биле хөгжүлдези болур.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин Коммунистиг партия амыдыралга боттандырбышаан, совет демократияны хөгжүдер талазы-биле, күрүнени эргелээринге, оон организакчы болгаш ажылагый ажыл-чорудулгазынга массаларны улам-на калбаа-биле кириштирер талазы-биле чугула хемчеглерни боттандырган.

Эвилелдешкен республикаларның болгаш оларның Дээди Советтериниң эргелерин улуу-биле калбарткан. Хоойлужудулганың база ажыл-агый болгаш культура хөгжүдезиниң хөй-хөй чугула сорулгаларын шиитпирлээр чорукту эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтеринге шилчиткен. Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң ролю бедээн. Ажылчы чоннар хамыктың мурнунда Советтерни дамчыштыр бүгү улустуң өнчүзү болуп турар заводтарны, фабрикаларны, совхозтарны, машина-трактор станцияларын болгаш өске-даа бүдүрүлге черлерин эргелеп турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Советтери болза, ёзулуг социалистиг демократияның күрүне формазы болуп, күрүнени эргелээринге миллион-миллион ажылчы чоннарның киржилгезин хандырып турар.

Соңгулдаларга белеткел чугула политиктиг кампания болуп турары-биле чергелештир, партия, совет органнарының, хөй-нинти организацияларының оперативтиг, кичээнгейлиг болур чоруун негеп турар нарын болгаш улуг харыысалгалыг ажыл болур. Соңгулдаларга хамаарышкан бүгү-ле организастыг болгаш масса-политиктиг ажылдар бүгү соңгукчуларның соңгулдаларга киржирин угланган турар ужурлуг.

Бо политиктиг чугула харыысалгалыг кампанияга чаңгыс-даа үүрмек ажыл турбас—бүгү-ле ажылдар хоойлу ёзугаар чоруттунар чугула ажылдар болур деп чүвени уттуп болбас. Соңгулда округтарын тургузарындан эгелээш, соңгулда участоктарын канчаар тургузары, соңгулда комиссияларының составын дедиидери, оларны бадылаары, оларның ажыл-хүлээлгези, соңгукчуларның даңзызын канчаар кылыры, оларны күүседириниң хуусаалары—ол бүгү шупту ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Дүрүмде тус-тус тодаргай айыттынган. А соңгулда дүрүмү дээрге, чөрчүп болбас хоойлу-дур.

Соңгулда хоойлузун шыңгыы барымдаалаар улуг харыысалгалыг сорулга ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттеринге онаажып турар. Ынчангаш эң-не харыысалгалыг болгаш улуг кичээнгейлиг, эң-не оперативтиг болур чорук чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттеринден, оларның ажылдакчыларындан негеттинип турар.

Соңгукчуларны соңгулдаларга бүрүнү-биле кириштиреринге соңгукчуларның даңзызы чугула рольдуг болгаш кол документ болур. Чер-чер Советтериниң чамдык ажылдакчылары улус сударының соңгулдаларында кылган даңзыыс бар-ла болгай дээш оожургаар чадавас. Ындыг бодал шын эвес болур. Чүге дизе улус сударының соңгулдаларының үезинде даңзыга тургаш бадылаашкын хүнүнүң мурнунда ол судтуң хамаржыр девискээринден түр када өскээр чөрүткан кижилер соңгукчулар даңзызындан казыттынган турган болгай. Ынчангаш соңгукчуларның ол даңзызын ол хевээр ажыглаар болза хөй-хөй соңгукчулар соңгулдаларга киришпейн баар. Моон ужурунда соңгукчуларның даңзызын эң-не кичээнгейлиг кылыры хоорай, кедээ болгаш суур Советтериниң негеттинип турар.

Ам болур соңгулдаларны Коммунистиг партия, мурнундагы соңгулдаларда ышкаш, партия кежигүнү эвестер-биле, улус-биле кады чаңгыс блок болуп алгаш чорудар. Чүге дизе партияның болгаш улустуң эрге-ажыктары бисте дөмей. Партияның политиказын бистиң улус бодунуң политиказы деп көрүп, ону бодунуң чагаадыкчы, карак-кызыл күш-ажылы-биле амыдыралга боттандырып турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда кампаниязы партияның улус-биле харылзаазын улам ыңай быжыглаарынга дузалаар. Муң-муң агитаторлар—коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестер совет социалистиг демократияның дугайын, бистиң улустуң бүгү делегейге төөгүлүг типилелгелериниң дугайын, коммунистиг тургузуушкунуң улуг перспективаларының дугайын соңгукчуларга тайылбырлап таныштырарлар. Соңгулда кампаниязының үезинде бүгү агитмассалыг ажылды хүн-бүрүнүң боттуг сорулгалары-биле дүүштүрери, партияның салган сорулгаларын чедиишкинниг боттандырарынче ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин кедүреринче угландырары партия организацияларының чугула сорулгазы болур.

Бүгү улустуң байырлалының хүнүнге—соңгулдаларның хүнүнге күш-ажылчы чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр төлээде, соңгулда мурнунуң социалистиг чарыжын чер бүрүзүнге—бүдүрүлгелерге, колхозтарга, совхозтарга болгаш МТС-терге калбартыры—партия болгаш профэвилел организацияларының чугула сорулгазы болур.

Күрүне эрге-чагыргазының дээди органнарыңга соңгулдалар совет демократияның күштүүнүң көргүзүү болуп, Коммунистиг партияны, оон ленинчи Төп Комитедин долгандыр совет улусту улам сырый каттыштырар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарының дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫНДАН

ССРЭ Конституциязының 34 түүлүнге база «ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Дүрүмнүң» 24 болгаш 26 түүлдеринге үндезилээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулдалар талазы-биле 731 соңгулда округтарын тургузарын доктаатган, оон иштинде:

ТЫВА АВТОНОМНУГ ОБЛАСТЬ

331. **Кызылдың** соңгулда округу (төвү—Кызыл хоорай). Тыва автономнуг область.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарының дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫНДАН

ССРЭ Конституциязының 35 түүлүнге болгаш «ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Дүрүмнүң» 25 болгаш 26 түүлдеринге үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле 633 соңгулда округтарын тургузарын доктаатган, оон иштинде:

РСФСР

1. **Москва хоорайның** соңгулда округу (төвү—Москва хоорай). Москва хоорайның районнары.

2. **Москваның** кедээ соңгулда округу (төвү—Москва хоорай). Москва область.

3. **Ленинград** хоорайның соңгулда округу (төвү—Ленинград хоорай). Ленинград хоорайның районнары болгаш Колпино, Кронштадт, Петродворцев, Пушкин, Сестрорецк база Павловск хоорайлар.

4. **Ленинградтың** кедээ соңгулда округу (төвү—Ленинград хоорай). Ленинград, Новгород, Псков, Мурманск, Калининград областар болгаш Карел АССР.

5. **Тула-Рязаньның** соңгулда округу (төвү—Тула хоорай). Тула болгаш Рязань областар.

6. **Ивановонуң** соңгулда округу (төвү—Иваново хоорай). Иваново, Владимир болгаш Кострома областар.

7. **Калининниң** соңгулда округу (төвү—Калинин хоорай). Калинин болгаш Ярославль областар.

8. **Смоленскиниң** соңгулда округу (төвү—Смоленск хоорай). Смоленск, Калуга болгаш Брянск областар.

9. **Курскиниң** соңгулда округу (төвү—Курск хоорай). Курск, Орёл болгаш Белгород областар.

10. **Воронежтиң** соңгулда округу (төвү—Воронеж хоорай), Воронеж, Тамбов болгаш Липецк областар.

11. **Ростовтуң** соңгулда округу (төвү—Донда-Ростов хоорай). Донда-Ростов хоорай болгаш Ростов база Астрахань областар.

12. **Краснодарның** соңгулда округу (төвү—Краснодар хоорай). Сочи хоорай болгаш Краснодар край.

13. **Ставропольдуң** соңгулда округу (төвү—Ставрополь хоорай). Ставрополь край болгаш Дагестан, Кабардин-Балкар, Соңгу-Осетин база Чечен-Ингуш АССР-лер.

14. **Сталинградтың** соңгулда округу (төвү—Сталинград хоорай). Сталинград, Саратов хоорайлар болгаш Сталинград база Саратов областар.

15. **Горькийниң** соңгулда округу (төвү—Горький хоорай). Горький хоорай, Горький область болгаш Чуваш АССР.

16. **Соңгу чүүтүң** соңгулда округу (төвү—Вологда хоорай). Архангельск, Вологда, Киров областар болгаш Коми АССР.

17. **Свердловскиниң** соңгулда округу (төвү—Свердловск хоорай). Свердловск, Пермь хоорайлар болгаш Свердловск база Пермь областар.

18. **Казаньның** соңгулда округу (төвү—Казань хоорай). Татар, Марий болгаш Мордва АССР-лер.

19. **Уфаның** соңгулда округу (төвү—Уфа хоорай). Башкир болгаш Удмурт АССР-лер.

20. **Куйбышевтиң** соңгулда округу (төвү—Куйбышев хоорай). Куйбышев хоорай болгаш Куйбышев, Пенза база Ульяновск областар.

21. **Челябинскиниң** соңгулда округу (төвү—Челябинск хоорай). Челябинск хоорай болгаш Челябинск база Оренбург областар.

22. **Омскиниң** соңгулда округу (төвү—Омск хоорай). Омск хоорай болгаш Омск, Тюмень, Томск база Курган областар.

23. **Новосибирскиниң** соңгулда округу (төвү—Новосибирск хоорай). Новосибирск хоорай болгаш Новосибирск, Кемерово областар база Алтай край.

24. **Иркутскиниң** соңгулда округу (төвү—Иркутск хоорай). Красноярск хоорай, Красноярск край, Иркутск болгаш Чита областар, Бурят-Моол АССР, Якут АССР болгаш Тыва автономнуг область.

25. **Ыракны-Чөөн чүктүң** соңгулда округу (төвү—Хабаровск хоорай). Хабаровск болгаш Примор крайлар, Амур, Магадан, Камчатка база Сахалин областар.

Тыва автономнуг область

609. **Кызыл хоорайның** соңгулда округу (төвү—Кызыл хоорай). Кызыл хоорай болгаш Бии-Хем район.

610. **Кызылдың Чөөн талакы** соңгулда округу (төвү—Кызыл хоорай). Тожу, Баа-Хем, Эрзин, Танды болгаш Тес-Хем районнар.

611. **Шагаан-Арыг** соңгулда округу (төвү—Шагаан-Арыг хоорай). Чаа-Хөл болгаш Улуг-Хем районнар.

612. **Чадаана** соңгулда округу (төвү—Чадаана хоорай). Сүт-Хөл, Өөр болгаш Чөөн-Хемчик районнар.

613. **Кызыл-Мажалык** соңгулда округу (төвү—Кызыл-Мажалык суур). Бай-Тайга болгаш Барыын-Хемчик районнар.

Оон аңгыда, РСФСР-де кирип турар автономнуг совет социалистиг республикаларда, автономнуг областарда болгаш национал округтарда соңгулда округтарын тургускулаан.

РСФСР-ниң Дээди Соведин чыылдырар дугайында

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээди Совединиң дөртү чыыжының бешки сессиязын 1958 чылдың январь 28-те Москва хоорайга чыылдырар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ТАРАСОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары И. ЗИМИН.

Москва, 1958 чылдың январь 4.

СЕМИНАР

ЭРЗИН. **(Бистиң корр.).** СЭКП Эрзин райкому партия эге организацияларының секретарларының болгаш партия чыыдышкынының пропагандистериниң семинарын эрттирген.

Семинарның дыңнакчыларынга партия райкомунуң секретары эш Ширап, пропаганда болгаш агитация киллизинин эргелекчизи эш Чамзырай ССРЭ-ниң улуг ажыл-агыйының перспективтиг планының, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының бүгү-делегей ужур-дузазының дугайында лекциялар номчаанар. Оон аңгыда бүгү-делегей байдалының талазы-биле болгаш өске-даа темаларга лекциялар номчуттунган.

Школачыларның кышкы дыштанылгазы чер-черде организастыг эрттип турар

Ийи районда

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районнуң школаларында кышкы каникульдар организастыг чоруп турар. Район төвүнде школачыларга профэвилел болгаш өске-даа хөй нинти организацияларының күжү-биле Культура бажыңынга чаа чыл ёлказын болгаш балын организастаан.

Каникульдуң хүннеринде уругларга таарышкан «Чалыы назынче аян чорук», «Сентябрьның маадырлары» болгаш ооң-даа өске киноларның хүндүсү сеансылары Культура бажыңында доктаамал үнүп турар. Кызыл-Мажалык ортумак школазының уран-түүл белгүмүнүң киржикчилери чоокта чаа Ак-Довураакта Культура бажыңынга база «Барлык» совхозунуң ажылчыннарынга концерттерни көргүскеннер. Оон-биле кады олар «Совхозта» кедээ ажыл-агый машиналарын экскурсиялап көргеннер.

• • •

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Бай-Даг школазының өөреникчилери боттарының кышкы дыштанылгазын организастыг эрттирип турарлар. Олар чоокта чаа колхозтуң Сувураада фермазынга экскурсиялап чорааннар. Анаа баргаш школачылар малды канчаар ажаан, тежээн турарын көрүп танышканнар. Школаның өөреникчилери даага массалыы-биле селгүүстеп, катокка чүңгулап турар.

Күш-ажыл эң эки дыштанылга деп чүвени билгеш, школаның үстүкү класстарының элээди өөреникчилери хостуг шактарында школага келир өөредилге чылында оттулар ыышты белеткээринге киржип, 12 кубометр токпак ыышты белеткээннер.

Ол-ла районнуң Сарыг-Булуң ортумак школазында өөреникчилериниң кышкы каникулин эки организастаан. Ында даараш, сиилип кылган түүлдериниң болгаш нураан чуруктарның делгелгези школачыларның болгаш ада-иелериниң, башкыларның улуг сонуургалын болдуруп турар.

Кызылдың Культура бажыңынга

Профессионалдар эвилелдериниң область Соведи Кызылдың Культура бажыңынга чыл бүрүде школачыларның чаңчыл болган Чаа чыл ёлказын организастан турар. Чаа чылдың бүдүүзүнде, 1957 чылдың декабрь 31-де Культура бажыңынга шивини чараш көрүштүг кылдыр каастаан турган.

Январьның 1—2—3—4 хүннеринде бирги, ийиги болгаш үшкү класстарның өөреникчилери Культура бажыңынга аалдап чеде бергеш оюн тоглаага киржип, кино, концерти көргеннер болгаш янзы-бүрү белектерни алганнар. Дыштанылга үезинде эге болгаш долу эвес ортумак школаларның өөреникчилериниң шупту 2800 ажыг кижи профэвилелдериниң область Совединиң Культура бажыңынга концерттерни болгаш киноларны көөр болгаш ойнап хөглеп база белектерни алырлар.

Чурукта: Кызылдың Культура бажыңында Чаа чылдың ёлказында. Фото С. Феоктистовтуу.

Партия райкомнарының пленумнарында болгаш партия активтериниң хуралдарында

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Чоокта чаа Барыын-Хемчик районнуң партия активиниң хуралы болуп эрткен. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москвага болган чөвүлел хуралдарынга хүлээн алдынган Декларацияның болгаш Тайбыңның Манифезиниң ужур-дузазының дугайында СЭКП обкомунуң бюрозунуң кежигүнү эш Артастың илеткелин актив хуралы чугаалашкан.

Илеткелдиң талазы-биле бир дугаарында Кызыл-Мажалык МТС-тиң директору эш Гудков сөс алгаш, бүгү дешилгелиг кижи төрелгетенни тайбыңче, хосталгаже кыйгырып турар төөгүлүг документилерни — Декларацияны болгаш Тайбыңның Манифезин МТС коллективиниң изин-биле уткуп хүлээп алганын база күш-ажылчы бедик хүлээлгелерни ап турарын демдеглээн.

— Бистиң механизаторларывыс тракторларны болгаш кедээ ажыл-агый машиналарын эки шынарлыг кылдыр септеп белеткээш, часкы тарылгага чедишкинниг ужуражыры-биле күженишкиниг ажылдан турарлар. Малчыннар хүнбүрүүн дузаламчызын күштелдирип тургаш, мал кыштагладыышкынын организастыг эрттирип, малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыр арганы колхозтарга хандырарын кедээ ажылагый талазы-биле бистиң тускай эртемниглеривис боттарынга хүлээнин алганнар — деп ол чугаалаан.

Декларацияны болгаш Тайбыңның Манифезин районнуң колхозтарының фермаларында, бригадаларында колхозчуларның калбаа-биле таныжып турарын болгаш ол төөгүлүг документилерге харыы кылдыр малды хүр кыштагладыр, часкы тарылгага, чаа чылдың тудугларынга чедишкинниг белеткенир талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни колхозчуларның боттарынга ап турарын эштер Семис-оол («Большевик» колхозта парторганизация секретары), Дүдүктен («Кызыл тараачын» колхозтуң баштаар черинин кежигүнү) олар хуралга бадыткап турганнар.

— Кыштың баштайгы айларында хар чуга, соок чок чорукту ажыглап алгаш, чамдык кижилериң талазындан мал ажылынче улуг кичээнгей салган херек бар деп бе—дижир хөөннериниң турганын партбюрога болгаш партия кежигүннериниң ниити хуралынга бүрүү шаап көрген бис. Ам бистиң коммунистеривис, колхоз баштаар черинин кежигүннери кедээ Советтиң депутаттары мал кыштагладыышкынын улам-на эки организастаары, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыры дээш долу күженишкиниг ажылдан турарлар — деп, эш Семис-оол чугаалаан.

Үстүнде эштернин-биле бир дөмей саналдарны эштер Сендажы, Мынчаа, Доржу олар база бергилээн. Хуралга ниитизи-биле 13 кижи санал берген.

Хурал оон ыңай областың VII партия конференциязының түңнелдериниң болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында СЭКП райкомунуң секретары эш Пахомовтуң илеткелин чугаалашкан. Активчилер бо айтырыг талазы-биле боттуг саналдарын бергеннер.

Хурал областың партия конференциязының доктаалын амыдыралга боттандырар хемчеглерни айыткан шиитпирни хүлээп алган.

С. КОМБУЙ-ООЛ.

«Шынның» корреспондентизи.

* * *

ЧАА-ХӨЛ. Районнуң партия активи чоокта чаа болган хуралынга бүгү делегейниң ажылчы чоннарының тайбың дээш демиселиниң программазы болур Декларацияны болгаш Тайбыңның Манифезин чугаалажып көрген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга келген бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлээлекчилериниң ажылдан кылганы ол төөгүлүг документилерниң ужур-дузазын СЭКП обкомунуң киллис эргелекчизи эш Горелов активчилерге таныштырган.

Бо айтырыгның талазы-биле «Тиилелге» колхозтуң даргазы эш Каваа-Сарыг сөс алган.

— Декларацияны болгаш Тайбыңның Манифезин колхозчуларга калбаа-биле таныштырар сорулга-биле колхозтуң партия организациязының 30 ажыг агитаторлары бригадалар, фермалар зайы-биле ажылдап турарлар. Ол төөгүлүг документилерни колхозчу ишчилер изин-биле деткип, боттарынга улам-на бедиткен хүлээлгелерни ап турар. Мурнакчы хойжулар эштер Дагба, Сердип олар бо чылын хойнуң чаш төлүн бүрүн камгалап алырын хүлээнип алганнар — деп, ол чугаалаан.

Ол ышкаш бедиткен хүлээлгелерни районнуң тудуг-септелге конторазының ажылчыннарының, «Найырал» колхозтуң малчыннарының боттарынга алганын хуралга чүве чугаалаан эштер Чажан, Мактар, Шожал олар бадыткааннар.

Актив хуралынга областың VII партия конференциязының түңнелдериниң болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң секретары эш Т. Бегзи кылган.

Областың ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң хөрээнде чедишкиннерни демдеглевишаан, аңаа холбаштыр районнуң ажыл-амыдыралында чамдык четпестерни илеткелчи болган хуралга чүве чугаалаан эштер илереткеннер.

1957 чылда мыйыстыг бода малдың, өшкүнүң, хаванның баш санын өстүрериниң планнарын район күүсеткен болзаа саар инектин, хойнуу, чылгынын күүсеттинмээн. Малдың баш санын өстүрериниң талазы-биле ылаңгыя «Бурунгаар» колхоз (даргазы эш Дайгыранза, парторганизация секретары эш Сундуй) өске колхозтарындан хожудан турар.

Районнуң колхозтары 1957 чылда бир саар инектен ортумаа-биле 750 литр сүт саар планныг тургаш, 690 литрни сагган, күрүнеге сүт, дүк дужаарының планнары күүсеттинмээн, сүткүр инектер садып алырынга партия болгаш чазактың үндүрүп бергени үс мүн рубль түңнүг акшаның үстүне 50 хуузу ажыглаттынган болуп турар.

Чер ажылының талазы-биле 1957 чылда район алаан эки көргүзүглерни чедип алган, гектар черден ортумаа-биле 16,6 центнер, а Ленин аттыг колхоз 19 центнер дужүүтү алган болза-даа часкы тарылганың машина-чепсектерин септээр ажыл МТС-те-даа, колхозтарда-даа оожум темпилиг чоруп турар. МТС-тиң тараа арыглаар машиназын септевээнинден бүдүн чартык ай иштинде үстүне 3 тонна тараа арыглаан. Шөлдерде өдек, хүл төгер ажыл массалыы-биле калбарбайын турар. Айыылыгның болгаш Терезиниң сугарылга бугаларын ажыглалга киирериниге областың суг системазының эргелелинден чогуур түңнелди үндүрбейн келген.

Районда ам-даа 80 ажыг колхозчу өрегелер бажың-биле хандырттынмаан турда-ла чаа чылдың тудугларынга белеткел ажылдары кайы-даа колхозтарда дендии оожум чоруп турар.

Улус өредилгезиниң, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылында улуг четпестер хуралга база илереен. Эрткен чылдың бирги ултунунда районнуң школаларының өредилгезиниң шынары 69-ла хуу болган. Бүлүң-Терек кедээ клуб одаар ыяш чогундан 5—6 хонукта хаглыг турар чорукка таварышкан. Кедээ клубтарда кинолар үнүп турза-даа улуг назылыг чонну кино көөрүнче хаара тутпайн турар.

Идеологтуг ажылда четпестер ам-даа хөй. Чоннуң ортузунга лекциялары, илеткелдерни үстүне ажыл-агый темаларынга колдады чорудуп келген, а социалистиг хоойлу-дүрүмнерни чонга таныштырар ажыл калбарбайн турарындан ийи-чаңгыс кижилериң талазында хоойлу-дүрүм хажыдар чоруктарның бар болуп турарын активчилер шынгыы илереткеннер.

Районнуң ажыл-агый культура тургузуушкунунда айыттынган четпестерни дарый чайладып, мал кыштагладыышкынын организастыг эрттиреринче, часкы тарылгага чедишкиниг белеткенириниче, улус өредилгезиниң, культурачырыдыышкын албан черлериниң ажылын үндезини-биле экижидиринче углангач доктаалды актив хуралы хүлээп алган. Районнуң партия, совет активчилери ол доктаалды амыдырал кырынга боттандырары дээш тодаргай хемчеглерни ап чорудуп турарлар.

Х. КУНГАА,
Д. АРАКЧАА.

* * *

ШАГААН-АРЫГ. Чоокта чаа СЭКП Улуг-Хем райкомунуң ийиги пленуму болуп эрткен. Аңаа коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Москвага болган Чөвүлел хуралының түңнелдериниң дугайын база областың чедиги партия конференциязының түңнелдериниң болгаш районнуң партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгларны чугаалашкан.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлээлекчилериниң коллективтиг ажылдан кылгаш, чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алганы Декларациязының база Тайбыңның Манифезиниң дугайында илеткелди СЭКП обкомунуң секретары эш Резниченко кылган. Бо айтырыгның талазы-биле санал берген кижилер ук төөгүлүг документилерни изин-биле деткээннер.

— Москвага болган чөвүлел хуралдың Декларациязын болгаш Тайбыңның Манифезин чүректиң ханызындан деткип тур мен. Биске дайын херек чок. Янзы-бүрү күрүне тургузуглуг чурттар-биле тайбың божа-хелбээ турарының дугайында политиканы бистер, тайбыңга ынакшылдыг совет кижилер чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турар бис— деп, районо эргелекчизи эш Чигридов чугаалаан.

Бо төөгүлүг документилерни районнуң бүдүрүлге черлериниң ажылчынарының база колхозчуларның изин-биле деткип, боттарынга бедик хүлээлгелерни ап турарын пленумга санал берген эштер дыңнатканнар.

—«СЭКП XX съездизи» колхозтуң кежигүннери Декларацияны болгаш Тайбыңның Манифезин өөренип турарлар. Олар тайбыңның хөрээн күш-ажыл-биле быжыглаар деп шиитпирлээннер. Кыштагларда мал чеминиң курлавыры бүрүн белеткеттинген. Кыштагларда хойларга сиген сөөрттүрү-биле 4 шанакты доктаамал тургускан бис — деп ол колхозтуң баштаар черинин даргазы эш Сумбур бодунуң саналынга чугаалаан.

Областың чедиги партия конференциязынга илерээн чамдык четпестер Улуг-Хем районнуң партия организациязынга база хамааржып турарын СЭКП райкомунуң бирги секретары эш Градобоев пленумга миннип чугаалаан. Ылангыя 1956 — 1957 чылдарның кыжынында «Улуг-Хая» (даргазы эш Даваа), «Эйлиг-Хем» (даргазы эш Сагаяков) колхозтарга малдың когараашкыны улуг болган. Бо колхозтарның удуртукчулары болгаш партия эге организацияларының секретарьлары эрткен чылдың частырыгларындан чогуур түңнелдерни кылбаанар. Кыштаглаашкында малдың ажаалга, чемгерилгезин экижитпээнинден ук колхозтарда аныяк малдың хораар чоруу бо чылын база-ла бар болуп турар.

Оон уламындан районнуң чамдык колхозтары күрүнеге эт, сүт, дүк дужаарының планнарын күүсеттинмээннер. Малдың продуктулуг чоруун бедидер дээш демиселди кошкак чорудуп турарындан районда ниитизи-биле сүт саалдазы эрткен чылдагызындан кудулаан. Эрткен чылдың деннелинге бодаарга бо чылын саар инек бүрүзүнден 14 кг сүттү, а хой бүрүзүнден 98 грамм дүктү чедир албаан.

Районда чамдык колхозтарның удуртукчуларының инициатива чок ажылдап, ажаалганың багайындан малдың арып баксыраан, хораар чоруун мал аарынга чылдагааннап турарын пленум бүрүү шапкан.

Чамдык колхозтарда кедээ ажылагыйның тускай эртемниглериниң болгаш малчыннарның амыдыралынче кичээнгей салбайн турар. Сөөлгү чылдарда «Улуг Хая» колхозка зоотехниктер ызырыңмайн турарының кол чылдагааны чүл дээрге оларның чурттаар бажыннарының чок болуп турарында болур. Хендергеде дыка хөй малчыннар чавыс, бичии, ирий берген бажыннарда чурттап турарлар.

Часкы хову ажылдарынга белеткелдиң кошкак чоруп турары пленумга илерээн. Бо хүннерге чедир чаңгыс-даа колхоз шөлче өдек сөөрттүлгезин чорутпайн турар. МТС колхозтар-биле чарган берээзин күүсетпейн турарын пленумнуң киржикчилери чептүг шүгүмчүлээннер. Кераа өзугаар «СЭКП XX съездизи» колхозка буга казар дээн хүлээлгезин 5 чыл дургузунда ол күүсетпейн келген.

Чугаалашкан айтырыглар талазы-биле доктаалдарны пленум хүлээп алган.

С. МААДЫ.

Бистиң чурттуң делгемнеринде

Украин ССР. Харьковтуң бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң коллективтери горькийжилерниң үлегерин өдербишаан, эрткен чылын хоорайның янзы-бүрү районнарынга боттарының күжү-биле 80 мүн дөрбелчин метр ажыг ниити шөлдүг чурттага бажыннарын тутканн.

Харьковтуң трактор тудугжулары тус-бүрүзүнде-ле 16 квартираалыг ийи каът 24 чурттага бажыннарын тутканнар.

Чурукта: трактор эптээр цехтиң коллективиниң бажың тудуп турары. Конвейер мастери В. И. Грошевой (оң талазында)-биле чазаныкчы В. И. Прядко шывыг ыяштарын кедүрттүп турарлар.

Фото **Е. Андреевтии.**

СЭТА-ның фотохрониказы.

Аджар АССР. Батум районнуң Киров аттыг колхозунуң саанчызы Г. Варшанидзе үш чылдар мурнунда Рязань областың Ижевский районунуң сураглыг саанчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Ф. Ивкина-биле чагаалажып эгелээн.

Сураглыг саанчы чоокта чаа Г. Варшанидзеге аалдап чораан. А. Ф. Ивкина бодунуң ажылынын дугайын, оон колхозунуң фермазында күш-ажылды канчаар организастаанының дугайын грузин малчыннарга чугаалап берген.

Чурукта: саанчы Г. Варшанидзе (солагай талазында) бодунуң аалчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Ф. Ивкина-биле чугаалажып тур.

Фото **В. Бабаянныы.**

СЭТА-ның фотохрониказы.

Мал ажылы чугула сорулгавыс

Хойжунуң кызымак ажылы

Сүт-Хөл районнуң «Коммунизмниң херели» колхозунуң хойжузу Х. Самдан ниитиниң мал ажылын хөгжүдери дээш кызымак ажылдап турар. Хойнуң баш санын өстүрер, оон продуктулуун көвүдедир дугайында ол социалистиг хүлээлгени алган, ону амыдырал кырынга боттандырар дээш демисежип турар.

Эрткен чылын оон ажаалгазынга 560 баш хой турган. Оон иштинде төрүүр хой 232 баш. Чылда хойнуң ийи катап хураганнаарын чедип алыр дээш практиктиг ажылдарны ол чорудуп турар. Декабрьның бирги чартыынга чедир 232 хойдан 270 хураганны ол менди алган.

Күскээр кыжын семис турган төрээн хойларның хураганнары дүрген доругуучал, кадык болуп турар. Июнь айга чедир алаан өзе бээрге, хойжу ол хураганнарның дүгүн база кыргып алыр. Хойнуң ийи катап хураганнаарын чедип алыры ажыктыг. Бо хойжу чылдың-на кыштаглаашкынга белеткелин баш бурунгаар доозуп алыр. Ол ам ийи кыштаглыг, кажаалары шупту чылыг. Хой адаанга төгер курраг өдек база бар. Кыштагларында ийи чурттага бажыннарлыг, хойжу бодунуң күжү-биле ол бажыңнарны тудуп алган, 180 центнер сигенни эрткен күзүн белеткээн. Оон боду сигенни, суланы, дусту кыштагларында баш бурунгаар чедирип алган, хойну организастыы-биле одарладып кадарып, ону хүр кыш ажырар дээш оон ажаалгазын улам-на күштелдирип турар.

А. АКАРА.

Чылгычының хүлээлгези

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң улуг чылгычызы эш Лопсан ССРЭниин Дээди Совединиң «Совет Эвилелиниң бүгү улустарынга» Кыйгырыын таныштаан, болунга чаа хүлээлгени алган. 1958 чылда 100 беден-не 90 кулунну менди камгалап алыр болгаш чылгының күшденгилдезин ортумактан өрү кылдыр семирттир. Чылгычыларның кышкы турлаанга бир чурттага бажының тудар болгаш бир малдан-на 700 грамм чел, кудурукту кыргып алыр.

Улуг чылгычы ам бодунуң дузалакчылары-биле кады 300 ажыг чылгыны эки кыштагладып турар.

Д. СПИРИН.

Малга четчир санныг кажаалар херек

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозунуң малчыннары малды хүр кыш ажырарынче кичээнгейни салып турар. Бо чылын колхозтуң девискээринде хар чуга. Малдың ниити туруш байдалы багай эвес. Малчыннар бирги болгаш ийиги фермаларже 130 тонна сигенни сөөрттүп чедирип алган.

Ындыг-даа болза, артель мал кажааларын четчири-биле белеткеп шыдаваан. Ында хураган кажаазынга ам моон соңгаар төрүүр 300 хойларның хураганнары канчап-даа сыңмас. Малдың чаш төлүнге четчир чаа кажааларны дүрген тудары чугула.

Санаа, Лопсан, Чанзан, Тувек дээн ышкаш малчыннарны моон соңгаар чурттага бажыңнары-биле хандырза чогуур. Бирги болгаш ийиги сүт-бараан фермаларынче садыгны чорудары негеттинип турар. Магазин эргелекчизи эш Лама бо талазы-биле ажылды кылыр ужурлуг.

М. ДЫЛАЙ.

Ферманың ажылын экижидер

Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң Тесте сүт-бараан фермазында учет, отчет сандаргай байдалда. Чыл эгезинден бээр чеже сүт саап алганы, тус-тус саанчылар чежени саап алганы билдинмес. Чеже сүт саап алганын айтырарга ону харыылаптар кижи саанчыларда чок. Моон чылдагааны ферманың учетчигинге хөй кижилер халажып ажылдаанында. 1957 чылда аңаа 4 учетчик халашкан.

Фермага ажылдаар кижилерни доктаамал быжыглаар, оларның харыысалгазын бедидер ажылды колхоз баштаар чердаа, ферманың эргелекчизи-даа сонуургавайн турары алдептиг. Негелде чок чорук-тан чамдык кижилер ажылын каапкаш, өске ажылче чоруй баар түүл бар. Чижээ, саанчылар Шура, Чурук, Делгер олар ажылын кымга-даа хүлээтпейн, чоруй барганнар.

Саанчыларның аразында социалистиг чарыш эренгей ёзу-биле чоруп турар. Кым саанчы чеже килограмм сүт саап алырын-даа, кайы саанчы-биле чаржып турарын-даа билбес болганда чарышка ырны канчап-даа сыңмас. Малдың чаш төлүнге четчир чаа кажааларны дүрген тудары чугула.

Санаа, Лопсан, Чанзан, Тувек дээн ышкаш малчыннарны моон соңгаар чурттага бажыңнары-биле хандырза чогуур. Бирги болгаш ийиги сүт-бараан фермаларынче садыгны чорудары негеттинип турар. Магазин эргелекчизи эш Лама бо талазы-биле ажылды кылыр ужурлуг.

М. ДЫЛАЙ.

Күш-ажылдың кижизи

Баазак Серенович Маады Кызылдың ыяш заводунга 1956 чылда ажылдап кирген. Баштайгы удаазында аңаа дааскан кандыг-даа ажылдарны ол ак-сеткилдиг күүседип, күш-ажылга бодунуң чүткүлдүг болгаш мергежилдиг талазын херек кырынга көргүскен.

Заводтуң дирекция чери оон ындыг ажыл-ишчи бүдүштүг болгаш ылаңгыя техникага онза сонуургалдыг чоруун үнелеп көргеш, пилорама мастери болур тускай эртемни чедип алырының аргазын аңаа берген. Заводтуң дужулгалыг мастерлериниң дузаламчызы-биле кыска үениң иштинде өөренникчилеп ажылдап турган, Баазак хирээ тургузукчузунуң тускай эртемин быжыы-биле шиңгээдип алган.

Область төвүнүң хөй-хөй чаа тудугларынга четчир санныг, бедик шынарлыг тудуг болгаш дилген ыяш материалдарны бээр дээш Эрбектиң Кара-Суг деп черде ыяш заводунуң салбырын тургускан. Ында күчүлүг пилорама ажылдап турар.

1956 чылдың күзүнүнден 1957 чылдың чазынынга чедир ук пилораманың мастеринге Б. Маады ажылдап келген. Пилораманы башкарып ажылдап келгениниң дургузунда ол техниканы эки шиңгээдип алганын ажыл херек кырынга бадыткаан. Оон пилорамага ажылдап келгени беш айларының дургузунда ук бүдүрүлге чери дилген материалдар бүдүрүп үндүрериниң планын ай санында доктаамал ажыр күүседип келген. Заводтуң удуртулгазы ол чедишкин дээш цехтер аразынга шилчир тукчугашты ук участокка тывыскан болгаш пилорама мастери бригадир Маадыны хүндүлел самбыразынга киирбишаан, мактал бижикбиле шаннап демдеглээн.

Кызыл хоорайның чаа тудугларының негелдезин үүктел чок дүрген хандыларынга үндезилээш, 1957 чылдың февральдан эгелээш, ыяш хирээлекчилериниң бригадазы улуг рольду ойнаар кылдыр ажыл хуваалдазы эде тургустунган. Тайгада кестинген болгаш оон тракторлар-биле сөөрттүп эккеп турар бүдүн дыттар шупту оларның холун таварып эртер: дыттарны брустарга болгаш калбак ыяштарга дилдириниге белеткээрин база тус-тус хемчээлдиг безектерге аңгылап одурарын олар күүседип турар. Пилорамага дилдирип киирер болгаш тудугга бүдүн хевээр ажыглаар ыяштарның эки шынарлыг болуру ол бригада кежигүнериниң шалыпкын болгаш быжыымчылыг ажылдаарындан хамааржып турар.

Мурнунда ол бригаданы аңгы-аңгы өске кижилер удуртып турган үелерде күш-ажылдың организастыы багай тургустунганы-биле пилораманың үүктел чок ажылдаар чоруун хандырып шыдаваас болгаш белеткеттинген ыяштарны кайы хамаан чок холуп каптар түүлдер эвээш эвес таваржып турган. Ол чорук бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынарын кудуладырынга чедирип турган.

Ажылдың чугулазын барымдаалааш 1957 чылдың февральда ол бригаданың удуртукчузунга эш Маадыны киргениниден бээр байдал эки талазынче өскерилген: пилораманың үүктел чок ажылдаар чоруу хандыртынган болгаш эки шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүрери чедип алдынган. Ыяш хирээлекчилериниң бригадазы бүдүрүлге планын ай санында үргүлчү ажыр күүседип келген. Шлангыя Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга үткүштүр алган социалистиг хүлээлгезин олар алдарлыы-биле күүседип, эрткен чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүсеткеш типлекчи бригада болуп демдеглеткен.

Күш-ажылчы чедишкинни Баазак Серенович болгаш оон өөрү канчап чедип ап турарыл дээр болза, күш-ажылдың сагыла чурумун шынгыы сагып, ажыл шагын долузу-биле чөп ажыглап, чаңгыс кижи ышкаш дем-билелиг сеткил таваржып, найыралдыг ажылдап турарында. Бригаданың кежигүннери эштер Владимир Рыгос, Николай Вичканов оларның кызымаккай чүткүлдүг ажылдап турарын база демдеглээри чугула. Ук коллектив бүдүрүлге планын ай санында 110 хуудан ажыр күүседип турарының ужурунда, ажылдап алганындан аңгыда күш-ажылдың деншилгелиг төлевирин база үргүлчү ап турарлар.

Ыяш хирээлекчилериниң бригадазы чаа чылда улам бүдүрүкчүлүг ажылдаар дээш боттарынга чаа хүлээлгелерни ап, трактористер В. Поманисочкин, И. Давыденко оларны социалистиг чарышка кыйгырган. Мурнакчы бригада моон соңгаар бүдүрүлге планын январь айдан эгелээш 150 хуудан куду эвес күүседирин керээде айтып алган. Ол бедик хүлээлгени амыдыралга боттандырар төлээде дыка улуг күженишкин үндүрүп ажылдаары негеттинерин олар эки санап көрген болгаш берген сөзүнге олар эе бөөп шыдаар дээрзинге чигзиниг чок.

Кызымаккай ажыл-ишчи болгаш дуржулгалыг бригадир Баазак Серенович Маады бүдүрүлге планын көрүштүг күүседир дээш эки ажылдап турары-биле чергелештир бодунуң ниити билиин бедидип алырынче база улуг кичээнгейни салып турар. Ук бүдүрүлге черинин кызыл булунунда библиотеканың фондузунда чыгдынган тыва дыл кырында номнарның шуптузун ол ап номчаан. М. Горькийниң «Ава», С. Токаның «Араттың сөзү» болгаш Х. Сейфуллиниң «Тываның төөгүзү» деп номнарын ол дыка сонуургап номчаанын чугаалап турар.

С. ОЧУР.

Ажыглалга киирер ужурлуг

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозу эрткен чылдарда мал ажылында улуг күш үнер ажылдарны механизастаарынга херектиг чугула херекселдерни — мал чемнерин чымчадыр хайындырар херекселдерни, мал чемнери дажыглаар аскылыг демир орукчугаштарның болгаш автосуггарылганың херекселдерин хөй түңнүг акша херенги-биле садып алган турган.

Бо үүлдер амга чедир шуут ажыглаттынмаан. Оларның чамдызы колхозтуң инек кажаазының иштинде, бир чамдызы склад чанында шагжая берген чыткылаар. Автосуггарылганың болгаш чем чымчадыр хайындырар херекселдериниң хөолайлары, краниары мунгашталдыр дадара бергилээн чыткылаар, көрген кижиге кончуг-ла хараадаңчыг.

Бо херекселдерни тургузуп, ажыглалга киирериниге дуза көргүзери-биле колхоз баштаар чери Бай-Тайга МТС-тиң дирекциязына хөй удаа дилег кылып келген. Адактың соонда 1957 чылдың октябрьны сөөлүүредир МТС-тиң үш механизаторлары кээп, 10 ажыг хонукта ажылдаан, үстүне инек кажаазының ийи талазын болгаш ортузун дургаар рельстер кылгаш, чем дажыыр үш оңгача алып кааш, чана бергеннер. Эллээн каш хонганда МТС-тиң бухгалтерия чериндеи колхозтуң баштаар черинге сагындырыг бижиктер кээп турар апарган. Ында негеп турары: «Ферманы механизастааны дээш төлээр өрецер 10.000 рубль. Дораан төлевес болзунарза судче!»

Бо чүл? Ферманы механизастап калны ол бе? Чок, ол ам-даа ыракта. Автосуггарылганың хоолайларын, суг доктаадыр хымыштарын көөрге, ам-даа склад чанында харда бастырбышаан чыткылаар. Моон ап көөрге, Бай-Тайга МТС-тиң дирекциязы колхозтарның фермаларын механизастаарының айтырыын херекке албайн турары ол тур. Ажылды төнчүзүнге чедирбейн чыткаш, дүрген-не акша-мөңгүн негээринге өйлежип турар. МТС ферманы механизастаарын ара кагбайн, төнчүзүнге чедирер ужурлуг.

Х. СУНДУЙ-ООЛ.

Аңчыларның олчазы

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң аңчылары улуг олчалыг чаныып кээп турарлар. Аныыр ажылында 40 хире колхозчулар киржип турар.

Баштайгы келген аңчылар 6 муң ажыт диңнни, 29 дилгини, 8 кишти, 10 те, чуңманы, 4 адыгны болгаш оон-даа өске өлүкту белеткел конторазынга дужааганнар.

Аңчылар Балчыңмаа, Байлак, Дамдын, Шактаан олар өскелерден эки көргүзүглерлиг болганнар.

К. МАШПАК-ООЛ.

Тожунуң аңчылары чаа чылда

ТООРА-ХЕМ. СЭКП райкомунуң секретары эш Мендуменин редакцияга дыңнатканы-биле алырга, аң-өлүк тывыжының талазы-биле эрткен 1957 чылдың дөртү кварталының планныг оналдаларын Тожунуң колхозчу аңчылары нинтизи-биле 114 хуу күүседип, барык-ла 2 миллион чыгам рубльдиг «Чымчак алдынын» күрүнеге дужааганнар.

Эң-не шынарлыг болгаш хөй өлүк тывыжы дээш социалистиг чарыш аңчылар ортузунда калбарган. «Совет Тыва» колхозта хоочун аңчы Б. Мырлаа чаа 1958 чылдың бүдүүзүнде чедир 20 кишти, 204 диңнни, А. Токтагай 1040 диңнни өлүрүп, төрөөн колхозунга хөй түңнүг орулганы киргеннер. Ол чижектиг мурнакчы аңчылар Тожу районнуң колхозунда хөй болуп турар.

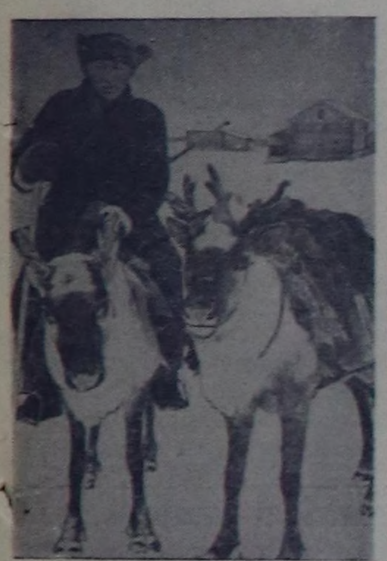

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң аңчызы эш Ч. Төвүт артельдиг идепкейлиг аңчыларының бирээзи, аң-өлүк планын чыл бүрү күүседип келген. Эш Ч. Төвүт аныыр сезонунуң баштайгы үезинде 21 кишти болгаш 40 диңнни өлүрген. Ол амдаа аңнаашкынны үргүлчүлеп турар.

Чурукта: эш Ч. Төвүт баштайгы хөй аң-өлүк олчазы-биле колхозунда чедип келген турары.

Фото П. Гольцовтуу.

Тараа культураларының дүжүдүн бедидер дээш

Культура бүрүзүнүң сорттун шын шилип алыры дүжүттү бедидеринге улуг ужур-дузалыг. Чажар сорт бедик дүжүттү бээр, продукцияның эки шынарын хандырар, кедээ ажыл-агый ажылдарын механизаттаарының ажыктыын бедидер ужурлуг.

Бистиң үрезин ажылын чорудуп турар өртемденнеривис хөй эки сорттарны сайырадып үндүрген. Эрги сорттарны чаа, артык дүжүттүг сорттар-биле солааны чер ажылының нинти болгаш бараанның продукциязын дыка көвүдедирин хандырып турар. Ынчаарга сорт бүрүзүн чер болганга хамаан чок ажыглавайн, райончуткан сорттарны ажыглаары чугула.

Тываның барын талакы Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик районнарынга кызыл-тастың «Мильтурум 553», «Альбидум 3700» деп райончуткан сорттары дээре дүжүттерни берип турар. «Мильтурум 553» деп үрезин болза ховулуг болгаш ыяш-ховулуг районнарга өске черлерге бодаарга ийи—үш хүн эрте быжар, белен барып ушпас болгаш аарыгларның, хоралакчыларның халдавырынга улур быжыг туруштуг болур. «Альбидум» болза белен тоглап дүшпес болгаш барып ушпас.

Бо үстүнде сорттар Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл районнарда бар түс черниң сорттарынга бодаарга, бир гектардан 3—4 центнер хөй дүжүттү берип турарын дуржулгалар көргүскен. Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунга кызыл-тастың «Мильтурум-553» деп сортту 1957 чылда кандаашкын болган болза-даа, бир гектардан 12 центнер дүжүттү берген турда, түс черниң аная үрезини 7—8 центнерни берген. Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозунга кызыл-тастың бо сортту гектардан 15 центнер оргумак дүжүттү берген турда, түс черниң аная сорттары оон эвээш дүжүттүг болган.

Бо сорттуг үрезиннерни эки кадагалаары болгаш тарылгага шын ажыглаары чугула. Ынчалзажок МТС-тернин, колхозтарның агрономнары болгаш колхозтарның баштаар черлери сорттуг үрезиннерни ажыглаарының чурумун үрөөр чоруктарны болдура бээр чүүл бар. Чижээ, Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунга эрткен чылын «Мильтурум 553» деп сорттуг үрезинге түс черниң аная үрезинин холупкаш тараанындан колхозка улуг каража болган. Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозу 1957 чылда сорттуг үрезиннерден эки дүжүттү өстүрүп алган болза-даа, «Мильтурум 553» деп сорттуг 150 тонна кызыл-тасты оттуг курганга дамчыштыр курганкаш, күрүнеге дужаап, кончуг буруулуг чорукту кылган. Ынчангаш колхоз сорттуг тараа дужааганы дээш немелде төлевирге алыр ужурлуг 15 муң рубльден когараан болгай.

Сүт-Хөл районнуң «Коммунизмнин херели» колхозу болгаш өске-даа колхозтар сорттуг тарааларның кадагалаашкынын шын эвес кылып турар. Түс черниң кызыл-тазын урган нинти складтарда сорттуг үрезин тарааларны кадагалап турар чорук, оларны аная тараалар-биле бокталдырып, шынарын кудуладып турар. Ындыг холушкак үрезин каш чыл болганда бодунуң сорттуг шынарын чидирер апаары чугаажок. Моон ужурунда колхозтарның баштаар черлери болгаш агрономнар сорттуг үрезиннерни өске тараалардан тускай кадагалаар болгаш оларның-биле холужар чорукту канчап-даа болдурбас херек.

Бар сорттуг үрезиннерни эки кадагалавышаан, ажыл-агыйларның аразынга оларны солчуп алыр хемчеглерни ап турган, бо чылдың чазынында сорттуг тарылгаларны көвүдедири эргежок чугула.

Ф. ЗЫКОВ,

Чадаананың тараа белеткел пунктузунуң директору болгаш агроном.

Шиитпир чүге саазын кырында артканыл

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң баштаар чери 1957 чылдың октябрь 15-те хурал кылган. Аная баштаар черниң кежигүннериниң өске активтер болгаш чамдык аңчылар база олурушкан. Аныыр сезонун эргализастыг эрттирер дугайында чугула айтырыгны чугаалашкан.

Колхоз райпонуң белеткел конторазындан 30 муң рубльдиг өлүүнүң керээзин чарган. Колхоз хуралга бадылаан 20 чыны, оон кырынга шөлөөлиг 10 кижини аңыр, оок-чемзек-биле берип чоруткан. Олар тыпкан өлүүн колхозка дужаар болгаш күш-хүнүн колхозтан санадып алыр деп шиитпирлөөн.

Оон ыңай чөпшөөрел чокка бодунуң туразы-биле аңнап, аңыр мунар болза, кедээ ажыл-агый артелиниң Уставын өзүгаар хемчег алыр болгаш тыпкан өлүүн аныыр инспекциязының чурумун өзүгаар хавырар деп нинти чурумга дүүштүр колхоз баштаар чери тускай шиитпирни база үндүрген. Оок-чемзек садып, аңчыларны дерипринге 4500 рубль үнген.

Ам аңчыларның түңнели чүү болганы? Чөпшөөрелдиг чорукан аңчылар тыпкан өлүүн саткаш, боттары хуузунда ажыглапканнар. Олардан аңгыда 50 ажыг кижи колхоз бүдүүлгезинин ажылын катташ, боттарының туразы-биле аңнап чоруткан. Ылаңгыя колхоз баштаар черинин кежигүнү Дамдынчап, учетчик Доржукай баштааш, тудуг бригадазының кежигүннери шупту аңнап чоруткан турган. Оон уламындан инек, быаза, хаван кажааларының тудуглары арга соксаан турган.

Колхозтуң санакчызы Н. Чанчып янзы-бүрү оок-чемзек, боо, идик болгаш өске-даа түүлдерге үстүнде акшаның иштинден мүн ажыг рубльди боду чарыгдааш, санакчы ажылын катташ чоруткан.

Колхоз баштаар черинин күзүн үндүрген шиитпири боттанмаан, чүгле саазын кырында артканы ол ышкажыл. Чурум үрөөннер дугайында айтырыгны колхоз даргазы эш Сырбыкайның соңгаарладып турары өлдептиг.

Д. ЧАМЗЫРЫҢ.

Чурукта: Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң Ак-Кежиг сут-бараан фермазының мурнакчы саанчызы Монгуш Дарый Байлановна.

Фото Ю. Чулдумнуу.

Кызымак почтачы

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозта почтачы Шыырап бодунуң хүлөөлгезин ак сеткилдиг күүседип турар. Район төвүнден почтаны чогуур үезинде ап алгаш, ону өлөринге дүрген чедирип берип турар. Баштай суурнуң чурттакчыларынга почтаны тараткаш, оон сөөлүнде өөлчег өзүгаар колхозтуң фермаларын ол эргип турар.

Колхозтуң почтачызы чүгле солуп, сеткүүл тарадып турар эвес, а колхозчуларның ортузунга делегей байдалының, районнуң болгаш областың амыдыралының дугайында чаа үүлдерни номчуп таныштырып турар.

И. ЧОЗАР.

Колхозтуң кылдынган тудуглары

Таңды районнуң «Тиилелге» колхозу эрткен чылда 13 чурталга бажыңнарын тудар планын күүседкен. Колхоз кежигүннеринге 1957 чылда өскөөртен өлөөн хөй өрегелер немежип кирген. Артель оларны чурталга бажыңнарынга чединдирер дээш бүгү болдунар арганларны хөрөглөөн, пландан ажыр 20 чурталга бажыңнары туттунган.

Тудуг бригадазы 9 автомашина турар гаражтың тудуун болдуунда дооскан, чеди чыл школазынга 2 улуг өрөөлди немей, ийи аал иштин чурттаар башкылар бажыңын, үүс инекке, тозан быаага база кайызынга-даа 500 баш мал киреп 4 кажааларны туткан.

Чоокта чаа болуп эрткен Чедер кедээ Советтиг сессиязы 1958 чылда колхозтудуунуң планын күүседир дугайында айтырыгны чугаалашкан, тудуг ыяжының кезилдезин мартта доозарын болгаш сөөрттүлгезин саадал чок чорударын шиитпирлөөн.

С. ӨЛЗЕЙ.

ФЕЛЬЕТОН

...ШУПТУ МӨЭҢ ЧАГЫРГАМДА

Резин дугуйларлыг чымчак тергеде үш кончуг аът кошкан аныяк кижи уругдарыг бастырып кагы дег, ытка-кушка четирбейн ужуктуруп-ла орган.

Оон ол кудумчудан үне халыткаш, суур ужунда шаң кажаазының чаны-биле өстедип бар чорда терге кайтыгын шуурааш чоон чагыга барып үскен. Ол хире күштүг барып үзерге канчап өзал-өндүк болбас боор. Тергенин өзөө сынгаш, дугуйлары ийи талаже оранчок чаштай бергилөөн. Кырында олурган кижи базала соңгаар согунналы берген. Божактыг аттар дугуйлары чок сынык өскөктиг тергени каңгырадыр-коңгурадыр сөөрткеш, дывылап ыңай болган.

Будумчулап кылаштап бар чораан ийи кижи шак ол айыылдыг болуушкунну көрүп каап тура дүшкеннер.

— Кым боор ол? — деп, бирээзи эжиндеп айтырган.

— Кым боор ийик, Василий Егорович ышкажыл.

База-ла аанайтын градузу өрүлей берген-дир аа?

— Чугаажок. Оон алаар чоруурy кайда боор дээр сен.

— Василий Егоровичиде ындыг терге чок ышкажыгай.

— Мырыңай чоокта чаа колхоз хөрөңгизи-биле садып алды чоп. Өртөө база шакчок, муң алды үүс рубль.

— Хайыраан тергени, колхозтуң хайыраан ажыл аттарын аа—деп, бирээзи бажын чайып хомудаан.

— Бо чайын колхоз чаа мотоцикл садып алды. Ол ону эзирик халдын турган чүгле муң үш үүс километр эрткеш, базала мунуштан шуут үндүрду. Оон оон мунар чүвези чок апаарга ол тергени саткан чүве болгай. Чүү дээр боор ону черле. Кончуг дарга-дыр ийин. Колхозка каража-когарал чедирип турар — деп, эжи чугаалаан.

Василий Егорович деп чогум кым боор ол ындыг? Бин-Хем районда «Кызыл сылдыс» колхозтуң даргазы Шевцов дээрзи-дир. Ол, колхозту алаан үр даргалап турар. Сөөлгү үеде оон арагалаары дам барган. Ажыы-биле чугаалаарга бодунуң хүлөөлгезин шуут-ла уткаш, сыр доора орукче какаш чыдыпкан. Бойлаан эштир ийин.

Даргазының шак ындыг чоруун колхозчулар шуут-ла кайгап, чиктигзинин турарлар.

Арага ижип алганда ер, хөрөөжен колхозчуларны бак сөглөөр. Оон сөстери дээрге кижи аксынга канчап-даа эптешпес, культур чок болур. Оозунга биче удурланып чүве чугаалаан кижини шуут көрбес. Аная өш-өжөөн бодаар. Бир катап колхозчу Мария Якубованы чүү адам сөстери-биле чула сөглөөн. Мария оо-хоран дег сөстеринге шыдашпайын ону СЭКП райкомунга хомудап киргген.

Оон Шевцов колхозчу Якубовага чедип келгеш:

— Бир эвес мөң колхозумга чурттаарын күзөөр болзуңа мөңгө удурланма. А чурттаксавас болзуңа колхозтан доп-дораан бурт кылыр мен, мени чежедаа ужур идер дээш орадашсыңа мөңгө кым-даа күш чедип шыдавас. Турانхы, Кызылды, харын Москваны безин садып алган мен.

Мария оон соонда ховуга ажылдаар дээш чеде бээрге, хову бригадири Даңгый-оол мынча дээн:

— Колхоз даргазы силерни ажылга албас сен дээн чүве — дээштиң ажылдатпаан.

Ынчангаш үш ургулардыг не Мария Якубова үш айда ажыл чок аная олуруп келген.

База бир чижек.

Бо чылдың ноябрь 6-да райком болгаш райкүүскомнуң хүндүлүг бижиктери келгилөөн. Ол бижиктерни Октябрьның 40 чылын таварыштыр колхозтуң мурнакчыларынга тыпсыр ужурлуг турган. Уткулга хурал чоокшулап орда колхозта партия эте организациязы оларны кымнарга тыпсырын сүмележир дээш дарганы тыппаан.

Удаананда колхозчулар байырлыг митингиге чыглып келгилөөн. Илеткел төнген соон дарый кым-даа чүве чугаалаанда колхоз даргазы сцена кырынга алец-тендиң үнүп келгеш:

— Мария Шевцова, Виктор Глухенко оларны хүндүлүг бижиктер-биле шаңнаар-дыр — деп, чулчурган.

Шынында дарганың шаңнал тыпсыр деп адаан кижилери колхоз бүдүүлгезинге киришпөөн кижилер болган. Оон адаан чалгааларындан өске колхоз бүдүүлгезинге ак-сеткилдиг эки ажылдан келген колхозчулар кайы хөй. Оон ол чоруу колхозчуларны бат-ла кайгаткан. Эртенинде ол дугайын даргадан айтыраргa: «Чок, көңгүс билбес чораанымгай. Эзирним эрте берген чорду» дээн. Оон ынчан билбес эзирик турганы база-ла шын.

Колхоз даргазы Шевцовка баштаткан колхозчулар Виктор Сигачев, Алексей Трубицын, Сергей Портников, Даңгыт-оол оларның магазинге тыртыыштанып алгаш арагалап турарын болганчок-ла көрүп болур. Бо арагачыларның бөлүүнге магазин эргелекчизи эш Штейнфорсоль чамдыкта база-ла катыжа берген турар кижи. Олар боттарының өмгежок ишкеш арагаларының өртөөн дуглаар дээш мындыг янзылыг кажар арга база ажыглаан: куруг ведомстуга акша алган кылдыр эт салгаш, колхозтуң чарылга агар санындан ол түңну үндүрүп алыры-биле магазин эргелекчизинге чекти бижип берген.

Шевцовта дөргүл-төрел тыртар чорук база бар. Колхозтуң сиген планы күүсетинмейн турда-ла Кызылда чурттап турар честелери Поспелов биле Тришканев, кудазы Николай Сигачев, Туранда акызы Григорий Шевцов оларга колхозтуң сиген кезер машиназын бербишаан, колхозтуң өң эки терең үнүштүг сигенинин шөлүн айтып берген. Олар оон беш машина сигенни Кызылче болгаш Туранче сөөртү бергеннер. Ол төрелдерге колхозтуң хөй ак тараазын бергени база-ла факт.

Болунуң хүлөөлгезин ак-сеткилдиг күүседирин үттупкаш, арагаже хандыкшаан, ниитинин хөрөңгизинге когарал чедирип чоруур, төрел-дөргүл тыртар Шевцовтуң колхозу даргазынга ызыртынып турары өлдеп чүве. Удуртукчу шак мындыгда колхозтуң ажыл-агыйы канчап өөдөлөөрил.

О. АКИМОВ.

Ийи системаларның тайбың кожа-хелбөө догуннаары дээш демиселдиң чаа чадазы

Улустарның аразынга харылзаалар таалы-биле чаа үе-чаданы ажыткан Октябрьның социалистиг Улуг Революциязының 40 чыл болган оон байырлаанны болза, улустар аразының бүгү-ле маргыдаалыг айтырыгларын тайбың арга-биле шиитпирлөөри дээш, бүгү делегейге тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары дээш чаа күүлүг шимчөөшкинниң өгезибиле холбажы берген. Социализм болгаш тайбың дээрге — боттарының аразында үүлбес холбаалыг ийи билиг болур. Социализмниң бодунуң хөгжүлдезинге тайбың херек болуп турар; бодунуң эдлөөнде социализмниң быжыгары тайбыңны хандырарының идегелдиг магадылалы болуп турар.

Бүгү чурттарның бүгү-ле ажылчы чоннарынга, политиктиг болгаш хөй-нинти ажылдакчыларынга, өртемниң болгаш культураның төлөөлекчилеринге, бүгү чурттарның парламентилеринге болгаш чазактарынга чаа дайынны болдурбазы-биле идепкейлиг хөделишкинни калбарттырынче, бүгү делегейге тайбыңны камгалаары дээш демисежиринге бодунуң дээди хоойлуждудуга органы — ССРЭ-нин Дээди Совединин Кыйгырыы-биле Октябрьның 40 чыл оюн бистиң чурттувус демдеглөөн. ССРЭ-нин Дээди Совединин Кыйгырында чугаалап турары:

«Чаагай сеткилдиг кижилер! Улустарның эрге-ажыктарын барымдаалавас болгаш оларның салым-чолдарын кайыхамаан чок көөр ол политиктиг болгаш бүрүне ажылдакчыларын кыңчыктырбайн барып болур күштер силерде бар. «Күш дөгөөр» политиканы ап октаар болгаш ону тайбың кожа-хелбөө турарының политиказы-биле, күрүнелериниң аразынга бүзүрежириниң харылзааларын тургузарының, улустарның аразынга кады ажылдажылганың болгаш найыралдың политиказы-биле солуур үеин шагда келген».

Ноябрьның 14—16-да Москвага социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилериниң Чөвүлел хуралы, ынчаарга ноябрьның 16—19-та делегейниң янзы-бүрү чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилериниң Чөвүлел хуралы болган. Оларның хүлөөл алгылааны Декларация болгаш Тайбыңның Манифези улуг төөгүлүг ужур-дузалыг болуушкуннар болур. Амгы үениң делегей байдалының ханы анализин ол документилерде берген.

Бистиң үениң кол шынары болза Россияга Октябрьның социалистиг Улуг революциязының эгелөөни капитализмден социализмче шилчилге болур. Бир эвес 19 үүс чылдың ийиги чартыында эртемниг социализмниң идеялары чүгле «Европада чоруп турар демдек» болуп турган болза, амгы үеде ол идеялар бо үениң өң-не күүлүг шимчөөшкинин сорук киирип чоруп турар. Социализмниң улуг идеялары чер бөмбүрөөнин бүгү-ле булуннарынче сиңнигип кирген болгаш ажылчы чоннарның угаанларын база үүрегтерин улам-на улуу-биле хаара түдүп турар. Социализмниң идеяларының калбак нептереп турары, социалистиг чурттарның тургустунгулааны болгаш шапкыны-биле хөгжүп турары — бистиң үе-чадада ниитилел хөгжүлдезинин дүрүм өзугаар боттуг үүлү болур. Ам чер бөмбүрөөнин чонунуң үштүң бирээзинден ажыы—миллиард хире кижи—социализмниң оруунда кирген болгаш чаа амыдыралды тудуп турар. Дайын мурнундагы үе-биле дөмейлөөрге, социализм чурттарының чонунуң саны 7 катап, а оларның девискээри 1,6 катап көвүдөөн. Социализм чаңгыс чурттуң хемчөөлинден ашкаш, делегейниң тиилетирбес системазы болу берген.

Дайын сөөлүндеги үеде делегейде күштерниң деңнелинде өске улуг өскерлиишкиннер база болган. Кыдат Улус Республиканы, Вьетнамның Демократтыг Республиказын болгаш Корей Улус-Демократтыг Республиканы санаавска, сөөлгү 12 чылдарның дургузунда чеди үүс миллион ажыг кижи колониалдыг дарлады ап октапкаш, боттарының боттарын үргүлчүлеп, чепсегленишкиннерни өндере бүдүрерин күштелдирип, боттарының агрессчи блоктарын быжыглаарын оралдажып турарлар. АКШ-тың дайын калчааралы чүде четкенил дээрге, олар боттарының водородтуг болгаш атомнуг бомбалардыг бомбардировщиктериниң чамдыызын Совет Эвилелинге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга удур хеделишкинге бүрүн белеткелдиг байдал-биле агаарда кезээде тудуп алган туруп турарлар. Дайын калчааралының ындыг изиишкини туруп турда, таварылга болган үүлгедиглериниң азы кижи бүрүзүнге таваржып болур угаан будуларының түңнелинде дайын кыптып үнүп келип болур болгай деп, америк солун-ном трезиниң баштыны Херст-биле чугаалажышкынына эш Н. С. Хрущев демдеглөөн.

Бир эвес делегейниң чаа дайыны кыптып үнүп келир болза, ол дээрге ядролуг дайын болур болгаш кижи төрелгетенге ол санап четпес хоозуралдарны база когараалдарны таварыштырар дээрзи ам кижи бүрүзүнге тодаргай. Атомнуг, водородтуг болгаш ракеталыг чепсектен кижилер чаштынып олуруп каап болур ындыг булуң чер бөмбүрөөнде ам чок.

Ынчалза-даа делегейде күштерниң амгы деңзүгүрүнүң байдалында, бир эвес делегейниц бүгү-ле дешилгелиг күштери тайбың дээш боттарының идепкейлиг демиселинге чаңгыс эптиг болур болза, дайынның болуру чайлаш чок эвес, ону болдурбайн барып болур, тайбыңны камгалап болгаш быжыглап болур. Египетке удур эрткен чылгы империалистиг агрессияның, Венгрияга контрреволюстуг үймөөнниң буурап дүшкени, хамзарышпас Сириягa удур империалистерниң белеткеп турганы хоралыг авантюраның үзүлгени болгаш өске-даа хөй-хөй барымдаалар болза дайынны чайладып болурунуң дугайында байдалды бадыткан турар.

Тайбыңны камгалаары дээш демисел амгы үеде эң чугула сорулга болур деп, социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Декларациязында болгаш Тайбыңның Манифезинде демдеглеп турар. Амгы үениң байдалында СЭКП-ниң XX съездизинин шиитпирлеринде улам ыңай хөгжүлдени алган ийи системаларның тайбың кожа-хелбөө догуннаарының ленинчи принциви болза социалистиг чурттарның даштыкы политиказының чаныш-сыныш чок үндезини болгаш улустарның аразында тайбыңның база найыралдың идегелдиг үндезини болур деп Декларацияда демдеглеп турар.

Капитализмниң болгаш социализмниң кожа-хелбөө догуннаарының төөгү талазы-биле чайлаш чогунуң дугайында байдалды делегейниң бирги дайынының үезинде-ле В. И. Ленин бир-ле дугаар идип үндүрген болгаш эртем талазы-биле үндезилөөн. XIX үүс чылдың төнчүзүнде болгаш XX үүс чылдың эгезинде капитализмниг чурттарның экономиктиг болгаш политиктиг хөгжүлдезин анализтевишаан, капитализмниг чурттарның экономиктиг болгаш политиктиг хөгжүлдезинин дөң эвези база шуурааашкынныы империализмниң үезинде күштелип турар дээрзин В. И. Ленин доктаатkан. Ол дөң эвес чорукчуң ужурунда пролетаржы революцияларның болурунга эргежок чугула чөлделерниң тургустуна бөөрзи янзы-бүрү чурттарга аңгы-аңгы үеларде болур. Ону холбаштыр империализмниң байдалында бүгү-ле капиталистиг чурттарга азы ол чурттарның хөй нуруузунга социалистиг революцияның харугда тиилөөри болдунмас болгаш социалистиг революция баштай өзөөн каш чурттарга азы харын-даа туснайлап ап көрген чаңгыс чуртка тиилөөр дээр дугайында байдалды В. И Ленин идип үндүрген болгаш эртем талазы-биле үндезилөөн.

Бүгү делегейниң капиталистиг системазын бүгү делегейниң социалистиг системазы-биле солуур чорук харугда болур үүл болуп болбас. Баштай чаңгыс азы өзөөн каш чурттарга социализмниң тиилөөринин болгаш бүгү делегейниң хемчөөли-биле социализмниң тиилөөринин аразында улуг-даа, биче-даа дийик, кезек үе чыдып турар. Бүгү делегейниң хемчөөлинге социализмниң тиилөөри болза капитализмниң системазындан улам чаа-чаа чурттарның чоорту хоорлуп үнериниң оруу-биле болуп турар. В. И. Ленинин ол байдалы ам төөгүүн боду-биле бадыткаттынган.

Мынчангаш, капитализмниң болгаш социализмниң үр үе иштинде кожа-хелбөө догуннаар болуру төөгүнүн чайлаш чок болза социалистиг чурттарның даштыкы политиказының чаныш-сыныш чок үндезини болгаш улустарның аразында тайбыңның база найыралдың идегелдиг үндезини болур деп Декларацияда демдеглеп турар. Амгы үениң байдалында СЭКП-ниң XX съездизинин шиитпирлеринде улам ыңай хөгжүлдени алган ийи системаларның тайбың кожа-хелбөө догуннаарының ленинчи принциви болза социалистиг чурттарның даштыкы политиказының чаныш-сыныш чок үндезини болгаш улустарның аразында тайбыңның база найыралдың идегелдиг үндезини болур деп Декларацияда демдеглеп турар.

Капитализмниң болгаш социализмниң кожа-хелбөө догуннаарының төөгү талазы-биле чайлаш чогунуң дугайында байдалды делегейниң бирги дайынының үезинде-ле В. И. Ленин бир-ле дугаар идип үндүрген болгаш эртем талазы-биле үндезилөөн. XIX үүс чылдың төнчүзүнде болгаш XX үүс чылдың эгезинде капитализмниг чурттарның экономиктиг болгаш политиктиг хөгжүлдезин анализтевишаан, капитализмниг чурттарның экономиктиг болгаш политиктиг хөгжүлдезинин дөң эвези база шуурааашкынныы империализмниң үезинде күштелип турар дээрзин В. И. Ленин доктаатkан. Ол дөң эвес чорукчуң ужурунда пролетаржы революцияларның болурунга эргежок чугула чөлделерниң тургустуна бөөрзи янзы-бүрү чурттарга аңгы-аңгы үеларде болур. Ону холбаштыр империализмниң байдалында бүгү-ле капиталистиг чурттарга азы ол чурттарның хөй нуруузунга социалистиг революцияның харугда тиилөөри болдунмас болгаш социалистиг революция баштай өзөөн каш чурттарга азы харын-даа туснайлап ап көрген чаңгыс чуртка тиилөөр дээр дугайында байдалды В. И Ленин идип үндүрген болгаш эртем талазы-биле үндезилөөн.

Бүгү делегейниң капиталистиг системазын бүгү делегейниң социалистиг системазы-биле солуур чорук харугда болур үүл болуп болбас. Баштай чаңгыс азы өзөөн каш чурттарга социализмниң тиилөөринин болгаш бүгү делегейниң хемчөөли-биле социализмниң тиилөөринин аразында улуг-даа, биче-даа дийик, кезек үе чыдып турар. Бүгү делегейниң хемчөөлинге социализмниң тиилөөри болза капитализмниң системазындан улам чаа-чаа чурттарның чоорту хоорлуп үнериниң оруу-биле болуп турар. В. И. Ленинин ол байдалы ам төөгүүн боду-биле бадыткаттынган.

Мынчангаш, капитализмниң болгаш социализмниң үр үе иштинде кожа-хелбөө догуннаар болуру төөгүнүн чайлаш чок чоруу, ниитилел хөгжүлдезинин дүрүм өзугаар боттуг үүлү болур.

Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында, капиталистиг хүрөөлөөшкинниң байдалында аныяк совет социалистиг республиканың туруп турарының практиктиг дуржулгазын өөренип болгаш түңнеп көрбүшаан; капитализмниң болгаш социализмниң кожа-хелбөө догуннаарының идеязын В. И. Ленин улам тодаргайлаан болгаш хөгжүткен база ындыг догунналаның принципин, кол-кол негелдерин ажылдап кылган.

«Ынчалза-даа, социалистиг республика капиталистиг хүрөөлөөшкинге туруп турзун деп ындыг үүл черле бодаттынып болур бе ынчаш? Бодаарга политика-даа, шериг-даа талазы-биле ол бодаттынар аргажок ышкаш сагындырып турган. Ынчаарга ол чорук политика болгаш шериг талазы-биле болуп болур дээрзи бүзүреттингеп, ол шагда-ла барымдаа болур» (В. И. Ленин, Чогаалдар, т. 33, арын 126).

«Социалистиг болгаш капиталистиг күрүнелер кожа турар апаар» ындыг үе келир деп В. И. Ленин баш бурунгаар көрүп турган. (В. И. Ленин, Чогаалдар, т. 30, арын 21).

Капиталистиг болгаш социалистиг күрүнелериниң үр үе иштинде тайбың кожа-хелбөө догуннаарына болгаш кады ажылдаарына быжыг экономиктиг болгаш политиктиг үндезин бар дээрзин болунуң хөй санныг ажылдарынга В. И. Ленин көргүскен. Капитализмниң болгаш социализмниң тайбың кожа-хелбөө догуннаарының, кады ажылдаарының болгаш чаржырының экономиктиг үндезини болза, делегейде күш-ажылы хуваттынган болуп турары-биле холбашкан өң-не калбак болгаш бүгү таланың ажыл-агый-экономиктиг харылзааларны күрүнелерниң аразында тударының боттуг хеределди болгаш амыдыралдың эргежок чугулазы болур. Ийи системаларның үр үеде тайбың кожа-хелбөө догуннаарының болгаш чаржырының политиктиг үндезини болза, делегейде күш-ажылы хуваттынган болуп турары-биле холбашкан өң-не калбак болгаш бүгү таланың ажыл-агый-экономиктиг харылзааларны күрүнелерниң аразында тударының боттуг хеределди болгаш амыдыралдың эргежок чугулазы болур. Ийи системаларның үр үеде тайбың кожа-хелбөө догуннаарының болгаш чаржырының политиктиг үндезини болза, делегей эргезинин бүгү-нинти хүлөөл алган принциптери болгаш нормалары — нацияларның бодунуң бажын боду миннин шиитпирлеттинериниң принциви, күрүнелериниң дөң эргезин, девис-

(Төнчүзү 4-кү арында).

Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының конференциязының декларациязы

КАИР. (СЭТА). Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының конференциязының түүнел хуралынга дараазындагы декларацияны бир эп-сеткилдиг чүүлүнүп көрген:

Ылаңгыя делегейниң Африка болгаш Азия улустарынга хамаарышкан айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле 1957 чылдың декабрь 26-дан эгелээш 1958 чылдың январь 1-ге чедир Каирге чыылган, Азияның болгаш Африканың улустары бистер, бистиң улустарывыстың мурнунда турар политика, экономика, социал болгаш культура айтырыгларын тодаргайлап көрдүвүс.

Бистерни чаңгыс сагыш-сеткил—бистиң улустарывыстың аразында кады ажылдажылганың болгаш чаңгыс эптиг база делегейниң бүгү улустары-биле быжыг найыралдың сагыш-сеткили удуртткан.

Чөпшээрежилгениң ёзугунга ол айтырыгларны чеди хүн чугаалажып көргениниң соонда бистиң конференциявыс янзы-бүрү айтырыгларны шиитпирлээринге хамаарышкан саналдарының дугайында бир эп-сеткилдиг дугуржулгаларны кылган. Ол болза Азияның болгаш Африканың улустары тайбыңны деткириниң сорулгаларын күүседириниң хөрөөнге улам улуг чаңгыс эпти чедип алган болгаш хөделишкиннерниң ниити программазын быланган бүүредип турар-дыр. Конференцияның резолюцияларын күүседиринге идиг бөөр сорулга-биле Каирге дөктаамал организацияны тургузарынга конференция бир эп-сеткилдиг чөпшээрешкен.

1955 чылдың апрельде Бандунг конференциязының хүлээп алган принциптери улустар аразының харылзааларының үндезини болуп артар ужурлуг деп медеглеп тур бис. Сөөлгү чылдарның дургузунда бистиң улустарывыстың деткип келгени дараазындагы 10 принциптерни бистиң бүрүнү-биле деткип турарывыстың дугайын база дагын медеглеп тур бис:

1. Кижиниң кол-кол эргелерин, а ол ышкаш КНО-нуң Уставының принциптерин болгаш эчис сорулгаларын хүндүлээри.

2. Бүгү улустарының бот эргезин болгаш оларның девискээрлериниң бүдүн турарын хүндүлээри.

3. Улуг болгаш биче бүгү-ле расаларның болгаш бүгү-ле нацияларның дең эргезин хүлээп көөрү.

4. Бистиң чурттарывыстың хөрөктерине кандыг-даа холгаарлаашкындан дадагалзаары.

5. КНО-нуң Уставынга дүүштүр чүүл бүрүзүнүң тус-тус азы коллективтиг камгаланыр эргезин хүндүлээри.

6. а) коллективтиг камгаладың организацияларын кандыг-бир улуг күрүнелерниң хуузунда эрге-ажыктарынга ажыглаарындан дадагалзаары.

в) кандыг-даа чурттуң өске чуртка албадал кылырындан дадагалзаары.

7. Агрессчи үүлгедиглерден болгаш кызаныышкыннардан база девискээр аанының айыл чок чоруунга азы кандыг-даа чурттуң политиктиг хамаарышпас чоруунга удур күштү ажыглаарындан дадагалзаары.

8. Делегейниң бүгү-ле маргылдаалыг айтырыгларын — чугаалажыышкыннар, эптежилге, үзе шиитпирлээшкин, суд хемчеглери азы КНО-нуң Уставынга дүүштүр сонуургалдыг талаларның шилип алганын ёзугаар өске-даа кандыг-бир тайбың аргалар чергелиг тайбың аргалар-биле шиитпирлеп таарыштырары.

9. Бистиң ниити эрге-ажыктарывыска болгаш кайы-кайывыска ажыктыг кылдыр кады ажылдажырынга идиг бөөр.

10. Чөптүг чорукту болгаш улустар аразынга хүлээлгелерни хүндүлээри. Бир эвес бо 10 принциптер хүлээп алдынган турар чүве болза, делегейниң амгы дүшкүүрлүг байдалы тодаргай-ла кошкай бөөр болгаш узуткаашкынның мурнунга ам миллион-миллион кижилерниң чүрөктери хаара туттунган өлүмүг боргуушкун чиде бөөр дээрзинге долу бүүредиг бис.

Ол дүшкүүрлүг чорукту чайлатпаан шаавыста тамбыңның үндезиннери ыжыы-биле салдынган туруп шыдавазын медеглеп тур бис. Ол угланыышкынга болган кандыг-даа базымга байыр чедирип турар бис.

Чепсегленишкиннерни дүжүрериниче, ядролуг чепсекти бүдүрерин, ону шенээрин болгаш ажыглаарын хоругдаарынче чайлаш чок чедирип келир чөпшээрежилгени болгаш билчишкинни чедип алырынга бүгү-ле болдунгу дег аргаларны ажыглаарынче делегейниң улустарын кыйгырып тур бис. Эртемниң болгаш ядролуг энергияны ажыглаарының талазынга боттарының күжениишкиннерин чечектелишкиннің болгаш дең эргеге үндезилээш база КНО-нуң Уставы-биле дүүштүр улустар аразынга калбак кады ажылдажылганың эрге-ажыктарынга таарыштыр тайбың сорулгаларга болгаш кижи төрелгетенге бараан болур кылдыр угландырарынче бүгү делегейниң улустарын кыйгырып тур бис.

Империалистиг тергиидел, даштыкы мөлчүүшкүн болгаш улустарны чагырып алырының түүнели болуп турар өске кандыг-даа каржы-дерзин чорук кижилерниң боттарының кол-кол эргелерин казып чок кылганы, а ол ышкаш чазактарга-даа, кижилерни чагырып турар кижилерге-даа хоралыг өске-даа уржуктарны санаваска безин, КНО-нуң Уставын үрөөни ол болур, ол чорук тайбыңга болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазынга шаптыктан турар деп, Азияның болгаш Африканың улустары санап турар. Ам делегейниң чурттап турары чаа үе-чадага империализмниң моон ыңайгы догуннаашкыны канчаг-даа таарышпас. Азияның болгаш Африканың улустары бүгү улустарның хосталгага болгаш хамаарышпас чорукка эргезинге быжыы-биле бүүреп турар.

Боттарының чаагай байдалы дээш база ооң-биле бир дөмей, бүгү кижи төрелгетенниң чаагай байдалы дээш демиселге бот-боттарынга дуза көргүсчүрде хөделишкиннерниң чаңгыс эвин Азияның болгаш Африканың улустары күзеп турар. Бистиң ол могаг-шылаг чок күженишкиннеривисти бүгү делегейге быжыг тайбыңны чедип алырынга бараан болдурар бис.

Тайбың чигзиниг чок типлээр.

Кижи төрелгетен келир үезинче идегелбиле болгаш бүүрел-биле көрүп болур. Азия болгаш Африка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының Каир конференциязының чаа чылда бүгү делегейге чагаазы мындыг.

Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының конференциязының шиитпири

КАИР. (СЭТА). Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының Каир конференциязының январь 1-де болган пленарлыг хуралынга конференцияның комиссияларының ажылдап кылгаш, киирип келген резолюцияларын төлээлер бир эп-сеткилдиг түүлдүгүүнүп көргеннер.

Империализм дугайында резолюциязында конференция империализмни ооң бүгү-ле хевирлеринге болгаш илерээшкиннеринге, өске чурттарның хөрөктерине даштыкы холгаарлаашкынны, бүгү делегейде тайбыңны кыжаныышкында тургускан шериг болгаш политиктиг керээлерни база эвилелдерни; империалистерниң эрге-ажыктарынга таарыштыр национал чазактарны дүжүрер сорулгалыг сүлчээлерни; биче чурттарның эрге-ажыктарынга каража чедирер база оларның бот эргезин болгаш хамаарышпас чоруун куду көөр негелделерлиг дузаламчыны; өске чурттарның девискээрлеринге даштыкы шериг базаларын тургузарын болгаш чепсектиг күштерни тургузарын шиитпирлиг буруу шаап турар. Улустарның хосталгага, бот баш миннип шиитпирлеттинерине, бот эргеге болгаш долу хамаарышпас чорукка; иштики айтырыгларын боттарының өөрү-биле шиитпирлеп таарыштырарынга болгаш боттарының эргелелиниң хевирлерин боттарының күзелинге дүүштүр шилип алырынга эргелерин долу хемчээлге деткип турарын конференция медеглеп турар. Бүгү колониялариның болгаш протекторатларның долу хамаарышпас чорукка эргелерин хүлээп көөрүн конференция негеп, а ол ышкаш тежээл системазын чок кылырынче болгаш ол тежээлге таваржып турар чурттарның хамаарышпас чоруун хүлээп көөрүнче КНО-ну кыйгырып турарын база резолюцияда айтып турар.

Боттарының хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар кижилерге бүгү хемчеглер-биле деткимче көргүзеринче база национал дугайында делегейниң хөй-ниитиниң санал-оналын империализмге удур демиселче мөөнүүрүнче Азияның болгаш Африканың улустарын резолюцияның түүнелинде кыйгырып турар.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер болгаш атомнуг дайынның кыжаныышкынын чайладыр дугайында айтырыгның талазы-биле резолюцияда ядролуг чепсектиң шенелделерин дораан-на чугаажок хоругдаар дугайында негелде болгаш чепсегленишкиннерни бүгү-ниити дүжүреринче кыйгырыг кирген. Өске чурттарның девискээрлеринге ядролуг болгаш ракеталыг чепсекти тургузарынга удур, шериг базаларын, ылаңгыя атомнуг шериг базаларын тургузарынга болгаш калбартырынга удур Азияның база Африканың улустары демисежип турарын резолюцияда онзалап демдеглээн.

Резолюцияның түүнелинде чугаалап турары болза, оларның чурттары ядролуг болгаш ракеталыг чепсек чок тайбыңның зоназы болган турар ужурлуг дээрзинге Азияның болгаш Африканың улустары быжыг бүүрелдиг. Ол резолюцияны деткиринге каттыжарынче бүгү делегейниң улустарын конференция кыйгырып турар, чүге дээрге «улустарның күчүзү ядролуг бомбаларның күчүзүнден артык күштүг болгаш ол дээрге атомнуг дайынның кыжаныышкынын чайладып шыдаар».

Экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга дугайында резолюцияда демдеглеп турары болза, экономиканы болгаш үлетпүрү хөгжүдер база экономика талазы-биле долу бот тускайлан чорукту чедип алыр сорулга-биле конференция колониализмниң болгаш империализмниң бүгү-ле хевирлеринге удур демиселди үргүлчүлээрин, индустриализаттаашкынның аргазы-биле экономиканы хөгжүдер сорулга-биле улам-на сырый кады ажылдажылганы боттандырарын, оларның социал болгаш экономиктиг системаларындан хамаарылга чокка, нацияларның аразынга садыглажыышкынны калбартырын Азияның болгаш Африканың чурттарынга сүмелеп турар.

Социал хөгжүлде дугайында резолюцияда эр, хөрөөжен кижилерге дең соңгулда эргезин тыпсырының эргежок чугулазының, бир дөмей ажылга дең төлевирниң дугайын, ие хөрөөженнерниң болгаш бичии урулгарның байдалын экижидериниң дугайын чугаалап турар. Азия болгаш Африка чурттарында аныяктарның ниити хереглелдерин болгаш оларның чаагай чоруунга идиг бөөриниң аргаларын өөренип көөрү-биле ол чурттарның аныяктарының конференциязын 1958 чылда Египетке эрттирери, а ол ышкаш Азия болгаш Африка чурттарының аныяктарының фестивалдарын үргүлчү чорударын резолюцияда саналдап турар.

Культурлуг кады ажылдажылга дугайында резолюцияда Азия болгаш Африка чурттарының улустарының культуразын улам ыңай хөгжүдериниң, оларның аразынга культурлуг харылзааларны быжыглаарының болгаш калбартырының эргежок чугулазының дугайын чугаалап турар.

Кеш-сөөктү ылгай көрүп турар чоруктарның дугаанда резолюцияны конференция хүлээп алган. Делегейниң хөй-хөй чурттарында, ылаңгыя Мурнуу-Африка Эвилелинде кеш-сөөктү ылган көөр чоруктун туруп турар практиказын демдеглевишаан, кандыг-даа хевирге кеш-сөөктү ылгай көөр чоруктун политиказын резолюция шиитпирлиг буруу шаап турар болгаш Мурнуу-Африка Эвилелин оаза өске чурттарны ол политиканы соксадырынче, а ол ышкаш кеш-сөөктү ылгай көөр чорукту дүрүмчүдүп турар бүгү-ле хоойлуларны болгаш дүрүмнерни күш чок болдурарынче кыйгырып турар.

Алжир айтырыг талазы-биле резолюциязынга конференция Францияның колониалдыг даанын, а ол ышкаш алжир улуска удур француз империалистериниң араатанзыг чоруктарын буруу шапкан. Алжир улустуң хамаарышпас чоруун соңгаарладыышкын чок хүлээп көөрүн, а ол ышкаш француз чазактыр болгаш алжир улусту төлээлээн хосталганың национал фронтузунуң аразынга чугаалажыышкынларны эгелээрин конференция кыйгырып турар.

Оон ангыда, ук конференцияга КНО-га хамаарыштыр резолюцияны хүлээп ап, Кыдаттың КНО-да дүрүм ёзугаар олудун катап тургузарының болгаш ол организацияның кежигүнүнге Моолду хүлээп алырының эргежок чугулазын ында айтып турар.

Палестин айтырыг талазы-биле резолюциязында Азияның болгаш Африканың улустарының төлээлекчилери Израильдиң агрессчи политиказын шиитпирлиг буруу шаап турар болгаш араб-палестин десконнерниң төрээн чуртунче ээп чанарын деткип чугаалаан.

Конференцияның резолюцияларын болгаш сүмелерин амыдыралга чорудар база ангы-аңгы чурттарда эп-сеткил каттыштырылгазының шимчээшкиннериниң аразынга доктаамал харылзааны хандырар сорулга-биле конференция Африка болгаш Азия улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының чөвүлелин тургузарын шиитпирлээн, аңаа ийи диптериниң чурт бүрүзүнден бир-бир төлээлекчи кирер, а ол ышкаш турар чери Каир болур доктаамал секретариатты тургузарын шиитпирлээн.

Ол резолюциялардан ангыда, ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында АКШ-тың, ССРЭ-ниң болгаш Великобританияның чазактарынга кыйгырыгны конференция хүлээп алган, ында чугаалап турары болза: «Массалыг узуткаашкынның ол чепсээн бүдүрерин, мөөнүүрүн болгаш ажыглаарын бүрүн хоругдаарынче баштайгы базым кылдыр база чепсегленишкиннерни бүгү-ниити дүжүреринче базым кылдыр ооң шенелделерин саат чок болгаш чугаажок хоругдаарын негеп тур бис». АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары ССРЭ-ниң үлегерин эдерип база ядролуг чепсектиң шенелделерин 1958 чылдың январьдан эгелээш соксадыр деп боттарының беленин илередир боор деп идегел кыйгырыгда илергелеттинип турар.

Бүгү делегейниң эртемденнеринге конференцияның кыйгырыында ядролуг чепсекти ажыглаарынга удур шиитпирлиг демисежир болгаш ооң курлавырларын узуткаарын чедип алырын оралдажыр деп кыйгырыг кирип турар. «Бүгү делегейниң эртемденнери массалыг узуткаашкынның чаа чепсээн чогаадырынга эвес, харын бойдустуң билдинмес чажыт үүлдерин ажыдарынга база нацияларның болгаш улустарның депшилгезинин хөрөөнге бараан болгу дег чаа чогаадылгаларга чаржып турзуннар» деп кыйгырыгда чугаалап турар.

Каир конференциязының төлээлериниң алдары дээш Египеттиң Президентизи Насерниң хүлээп алыышкыны

КАИР. (СЭТА). Египет республиканың президентизи Гамаль Абдель Насер Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының конференциязының төлээлериниң алдары дээш хүлээп алыышкын кылган. Төлээлериниң бүгү кежигүннери, министрлер Национал хуралдың депутаттары, египет болгаш даштыкы журналистер хүлээп алыышкынга олурушкан.

Төлээлерге президент изиг байыр чедирип, Каир конференциязы Азияның болгаш Африканың улустарының амыдыралынга улуг болуушкын болган дээрзин онзалап демдеглээн.

Президент Насер совет төлээлериниң удуртукчузу Ш. Р. Рашидов-биле доңчу чугаалашкан болгаш Египеттиң улузундан совет улуска байыр дамчыдарын эртен дилээн.

Эп-сеткил конференциязының киржикчилеринге Каирниң ажылчы чоннары байыр чедирип турар

КАИР. (СЭТА). Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының конференциязының болуп эрткени университет бажыңының баарынга январь 1-де муң-муң каиржилер чыылган. Ажылчы чоннар, студентилер, аныяктар туктарлыг, лозунгуларлыг, плакаттарлыг организастыы-биле аңаа чедип келгеннер. Конференцияның киржикчилеринге байыр чедирилгелиниң сөстери, тайбыңче болгаш эп-сеткил каттыштырылгазынче улустарга кыйгырыглар, империализмни болгаш агрессчи багдад керээнин бүрүү шаап турар лозунгуларны плакаттарда бижээн болган.

Конференцияның ажылы доктуру билек хуралдаар залдан үнүп турган төлээлерге чыскаалганнар өөрүшкүлүг байыр чедирип турганнар. Совет төлээлерни онза көдүрүүшкүнүүт уткуп, Совет Эвилелиниң улустарының болгаш удуртукчуларының алдары дээш чыылганнар байыр чедирилгезинин кыйгыларын салып турганнар.

Эң чоокку 15 чылдарда КУР Англияны чедер

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыткаңын ёзугаар алырга, бирги беш чыл планының чылдарының дургузунда Кыдатка үлетпүр бүдүрүлгези 132,5 хуу өскен. Каң эзилдирери 1952 чылда 1350 муң тонна турганындан 1957 чылда 5.240 муң тонна чедир көвүдээн. Хөмүр даш тывыжы ол-ла үениң дургузунда 63.530 муң тонна турганындан 122.440 муң тонна чедир, а электроэнергия бүдүрери — 7.260 миллион киловатт-шактан 19.030 миллион киловатт-шак чедир өскен.

Беш чыл дургузунда чыл бүрү каң бүдүрериниң немей өзүлдези ортумаа-биле 31,2 хуу, хөмүр даш — 14 хуу, электроэнергия — 21,4 хуу болган.

1952 чылдан 1957 чылга чедир каң эзилдириниң Кыдатта чедип алдынган деңнелин чедип алырынга бодунуң үезинде Каттышкан Штаттарга 16 чылдар негеттинип турган. Англия кандыгыл дээрге, ындыг деңнелге 23 чылдарны чидирип турган.

Ийиги беш чыл планының төлевилелинде каң бүдүрерин 1962 чылда 12 миллион тонна, хөмүр дашты — 210 миллион тонна чедир, электроэнергияны — 43 миллиард киловатт чедир көвүдеирин көрүп турар.

КУР-нуң социалистиг индустриализациязының ындыг темпилери турда каң, хөмүр даш болгаш үлётпүр продукциязының өске-даа чугула хевирлерин бүдүрер талазы-биле Англияны эң чоокку 15 чылларда чедер болгаш харын-даа ажыл эртер аргалыг болуп турар.

Эш Петру Грозаның аарып турары

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Румынияның Улустуң Национал Улуг хуралының Президиумунуң даргазы Петру Грозаның аарып турарының дугайында дыңнадыгны солуннарда парлаан. 1957 чылдың ноябрь 17-де эш Грозага операцияны кылганын, ооң түүнелинде ооң кадымының байдалы экижип турганын дыңнадыгда айтып турар. Ынчалзажок сөөлгү хүннерде ооң кадыы баксыраа турар. Чогуур эмнээшкиннерни кылып турар.

ССРЭ-де гидроэнергетиктиг тудуг дугайында америк илеткел

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Иштики хөрөктер талазы-биле сенат комиссиязының даргазы Мэррейниң президент Эйзенхуэрге киирген илеткелинде айтып турары болза, АКШ дээрге ССРЭ-ден база бир эң чугула үүлдүү — гидроэнергетиктиг курлавырларны ажыглаар талазы-биле «дыка хожудап турар».

Гидроэлектроэнергия бүдүрерин Совет Эвилели беш чылдар бүрүзүнде-ле ийи катап көвүдеп турда, Каттышкан Штаттарга ындыг янзылыг көвүдеиишкинге 10 хире чылдар негеттинер деп, илеткелде демдеглеп турар. Бир эвес темпилериниң ол ылгалы хевээр артып калыр болза, Совет Эвилели продукцияның чугула хевирлерин бүдүрериниң талазынга АКШ-ты чедер болгаш эртер дээр бодунуң бодалын күүседип шыдаар деп, илеткелде чугаалап турар.

Кедээ ажыл-агыйның чаа районнарын сайзырадып ажыглаар талазы-биле Совет Эвилели АКШ-ты ырак мурнай берген деп, илеткелде база дыңнадып турар. «600 миль дурттуг узун каналдарның бар болуп турарының дугайын, улуг хемнерниң уннарын өскерткен дугайын, тоннельдерни шөйген дугайын... болгаш бүдүн-бүдүн районнарда климатты өскертир талазы-биле хемчеглерниң дугайын» илеткелде чугаалап турар.

Метеорологияның консультативтиг национал комитединиң даргазы Г. Орвилл Вашингтонга болган парлалга конференциязынга мынча деп медеглээн, чүл дээрге, Совет Эвилели, «агаар-бойдуска контрольлуг айтырыын шиитпирлеп болур болгаш ол контрольду бисти мурнадыр калбак хемчээлдерге боттандырып шыдаар».

Редакторнуң ораламчызы
Д. Б. Байыр-оол.

Ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ догуннаары дээш демиселдиң чаа чадазы

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

кээриниң бүдүн турар чоруун болгаш национал бот эргезин хүлээри болгаш хүндүлээри, оларның боттарының шилип алганы хөй-ниити политиктиг тургузуу хамаарылга чокка күрүнелериниң иштики хөрөктерине холгаарлавазы болур.

Тайбың кожа-хелбээ догуннаарының идеязын камгалавышаан, капиталистиг болгаш социалистиг күрүнелер бот-боттарының аразынга тур, бүүрешпестиң бодалы-биле синниккен болгаш өжээнешкек харылзааларны эвес, харын ёзулуг таарымчалыг болгаш найыралдыг харылзааларны туткан турарын бистин чуртуус чедип алырын оралдажып турар. Аңаа эргежок чугула чүве болза капитализмниң болгаш социализмниң тайбың кожа-хелбээ догуннап болурун ийи таланың хүлээп миннири болгаш ол чорукче сеткилдиң ханызындан чүткүүрү болур. Совет Эвилели болгаш социалистиг өскеда бүгү чурттар боттарының тывылгылап келириниң баштайгы хүннериндеп эгелээш-ле, тайбың кожа-хелбээ догуннаарының ленинчи принципин капиталистиг күрүнелер-биле боттарының аразында харылзааларының үндезининге салган. Капитализмниң болгаш социализмниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарынче угланыышкын оларның даштыкы политиказының кол шугуму болур.

«Күрүнелериниң аразында харылзааларда бүгү-ле чөрүлдээлиг айтырыгларны чугаалажыышкыннарның аргазы-биле, дайын чокка шиитпирлээр херек, — деп ССРЭ-ниң Дээди Совединиң байырлыг сессиязынга эш Н. С. Хрущевтуң илеткелинде чугаалаан. — Тайбың чарышка үндезилээш дайын чокка чурттаары — тайбың кожа-хелбээ догуннаарының үндезини ол болур».

Кыдат Улус Республиканың болгаш Индия Республиканың кады идип үндүргени база Азияның болгаш Африканың 29 чурттарының Бандунгка болган конференциязының деткээни беш принциптер янзы-бүрү системаларлыг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының сорулгаларынга болгаш эрге-ажыктарынга таарыжып турар. Тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принциптери Каттышкан Нацияларр Организациязының сорулгаларынга болгаш күзелдеринге долузу-биле дүгжүп турар, оларны делегейниң бүгү-ле деңнилгелиг күштери деткип турар.

Бистиң үевисте делегейниң хөгжүлдези удурланышкак ийи делегей системаларының — капитализмниң болгаш социализмниң чарыжының чорудулгазы-биле болгаш түүнелдери-биле тодаргайлатынар. Бодунуң туруп турарының дөртен чылының дургузунда капитализмден бодунуң артык күштүүн социализм маргылдаа чогу-биле бүүреткен. Феодализмден бодунуң артык күштүүн бүүредир болгаш делегей системазы болуп тургустуна бөөринге капитализмге 150 ажыг чыл негеттинген. Ынчаарга социализм 30-деп эвээш чылдарның дургузунда делегей системазы болу берген.

Социализм болза бүдүрүкчү күштериин улам дүрген болгаш бедик хөгжүлдезин хандырып турар. 1956 чылда социалистиг чурттар болза, 1937 чыл-биле деңнээрге, боттарының үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин 4 ажыг катап көвүдеткен. Ынчаарга капиталистиг чурттар ол-ла үениң дургузунда боттарының үлетпүр бүдүрүлгезин 2-ден эвээш катап көвүдеткен. Социалистиг чурттарның үлетпүр продукциязының делегейниң продукциязында үлүүнүн 1929 чылдан 1956 чылга чедир үениң дургузунда өскени болза: хөмүр даш талазы-биле—2,7 хуудан 37 хуу чедир, электроэнергия талазы-биле—2,1 хуудан 17,4 хуу чедир, шой талазы-биле—4,1 хуудан 25,8 хуу чедир, каң талазы-биле — 4 хуудан 24,5 хуу чедир өскен. ССРЭ болгаш социалистиг өскеда чамдык чурттар эртемниң болгаш техниканың мурнакчы адырларының хөгжүлдезинин деңнелинин талазы-биле болгаш техниктиг кадрларны белеткээринин талазы-биле капиталистиг чурттарны, ооң иштинде АКШ-ты шагда-ла четкен болгаш эрткен.

Боттарының ниитилел системаларының долузу-биле болгаш үргүлчү өзүп турар эртык күштүүнге бүүредиг социалистиг чурттарның улустары бүгү делегейде депшилгелиг күштер-биле кады делегейниң ийи системаларының — капитализмниң болгаш социализмниң тайбың кожа-хелбээ догуннаары болгаш чаржыры дээш, экономиканы, культураны, эртемни хөгжүдер, чоннуң материалдыг чаагай чоруун кедүрер талазы-биле чаржыры дээш турушуп турарлар.

Капитализмниң болгаш социализмниң аразында идеология талазы-биле чайлаш чок демисел капиталистиг болгаш социалистиг чурттарның аразынга шыңгыы үскүлежиишкиннерге, ылаңгыя шериг талазы-биле үскүлежиишкиннерге чедирген туруп болбас ужурлуг.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын, социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Декларациязын база Тайбыңның Манифезин чаагай сеткилдиң бүгү-ле кижилери изии-биле деткип, бүрүнү-биле чүүлдүг деп көрген болгаш оларны ол кижилер демиселдиң дайынчы программазы кылдыр хүлээп алганнар. Кижини долузу-биле хүндүлээринге болгаш изии-биле ынакшып көөрүнге үндезилеттинген ол төөгүлүг документилер болза делегейниң ийи системаларының тайбың кожа-хелбээ догуннаары болгаш чаржыры дээш, бүгү делегейге тайбың дээш улам улуг идепкейлии-биле демисежиринче бүгү делегейниң бүгү-ле депшилгелиг күштерин сорук киирип болгаш мобилизастап турар.

М. ЖДАНОВ,
төөгү эртемнериниң кандидазы.

Чаа уран-чечен кинофильмнерни областың экраннарынга көрүңер

«Дүнеки таңныыл»

«Оттуг версталар»

«Мөге болгаш клоун»

«Дагларда дүүрээзин»

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң ораламчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал кылдызының база бухгалтериянның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажылагый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының 3—65.

ТС—00603. Культура эргелелиниң типографиязы